

14.993
8/5

998.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

91.

29. m

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Magyar Nemzeti Könyvtár

A
KIVÁLASZTOTT.

OROSZ ELBESZÉLÉS

KÉT KÖTETBEN.

IRTA

POTAPENKO N. I.

FORDITOTTA

MADZSAR GUSZTÁV.

MÁSODIK KÖTET.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA.

d. ely. g.
643

(VII:5)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

14993 / 815
~~25.498.~~

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növekedéskönyvtár
1899. év 993. sz.

IX.

— Mura, szeretném összeszámolni, mennyibe kerül a háztartásunk. Nagyon érdekes volna ezzel tisztába jönni — mondá Kirill valamelyik nap.

Mura tudta, hogy ezt a kíváncsiságot a »mamácska« idézte elő; de mert látta, hogy férje nem az egyenes úton akarja célját érni, hanem diplomatizál, elhatározta, hogy ő is ravaszkodik.

— Nem bánom! — szólt, irónt és papírt vett elő s elkezdett hangosan számolni. Kirill teljes tájékozatlanságát fölhasználva, mindennek csak fél árát írta föl s így az eredmény körülbelül huszonöt rubelt tett havonként, tehát körülbelül annyit, a mennyit eddig kerestek. Még néhány kopek fölösleg is maradt.

— He, he, ez tehát azt jelenti, hogy Nikolajevna Anna föllentett s aggodalomba akart ejteni! — gondolta Kirill és elbeszélte feleségének, hogy mit mondott neki az anyja.

— Most már tisztában vagy vele magad is!
— viszonzá Gavrilovna Marja tettetett őszinteséggel.

A számolásnak az volt az eredménye, hogy Fökla ezentúl is kikelt az első lelkész háztartása ellen, s maradt minden a régiben.

Kirill Lugovojébe érkezése óta négy hónap telt el. A hitközséggel és papsággal való viszonya annyiban tisztázódott, hogy Rodion atya, a ki még mindig remélt a fiatalember észretérésében, így szólt Simonhoz és Dementijhez:

— Nem, kedveseim, ennek nem a fiatalság, hanem valami megrögzött idea az oka. Ez az!

— Igen helyes, Rodion atya, megrögzött idea!
— erősíték a templomszolgák — még pedig raffi-
nózott idea.

— Ez nem megy így tovább — jelentette ki Rodion atya.

— De nem ám! — erősíték a templomszolgák.

Ezt csakugyan meg kellett alaposan fontolni. A lugovojeiek nemcsak fölhasználták az új pap jó-
ságát, hanem vissza is éltek vele. Jómódu emberek az egyházi szertartásokért nevetségesen csekély ösz-
szeget fizettek. Némelyek egy temetésért tíz kopeket
nyomtak a markába. Eleinte kiegyenlítették a hiányt
azzal, hogy Rodion atya hetében kétszeres díjat

szorítottak ki; az utóbbi időben a hitközségi tagok igen ravaszul jártak el: igyekeztek úgy berendezni lelki szükségleteiket, hogy az első lelkész hetébe estek és Rodion atyával csak az elodázhatatlan dolgokat végeztették. Az őszy folyamán volt vagy húsz esküvő, de ebből Rodion atyára alig esett öt-hat. Az a gyakorlat, hogy kiki annyit fizet, a mennyit tud, rendkívül tetszett a lugovojeieknek.

A mint Rodion atya meggyőződött, hogy itt nem fiatal tapasztalatlanságról, hanem megrögzött ideáról van szó, fölhúzta új reverendáját, föltette viola-bársony kamilavkáját* és ebben az ünnepi ruhában elment tisztársához. A mint elment, azt mondta feleségének, hogy majd beszél ő vele »tisztelesen«.

Fökla látta meg legelőször. Ünnepi külseje és maga a látogatás is, olyan szokatlannak tetszettek neki, hogy a szobába szaladt s bekiáltott Kirillnek:

— Rodion atya jön hozzánk, parádés ruháját vette magára!

— Az Isten hozta!

Fontos léptekkel, reverendája bő ujjait ide-oda lobogtatva, lépegetett Rodion atya fölfelé a lépcsőn.

* Papi süveg.

Kirill elébe ment és bevezette a szobába. Miután a jelenlevő Murát üdvözölte, nehézkesen leült és mondá:

— Régen nem voltam önnél, Kirill atya.

— Régen nem, Rodion atya. Általában még csak egyszer volt nálam.

— Hiszen ön sem volt többször nálam. Tudja, Kirill atya, hogy olyan közel lakunk és gyakran látjuk egymást, észre sem veszi az ember.

Eleinte úgy látszott, mintha Rodion atya csak látogatást akarna tenni. Miután azonban egy pár közzólást megeresztett, a torkát köszörülte s mondá:

— Tulajdonképen hivatalos ügyben jöttem önhöz, Kirill atya.

— És mi legyen az, Rodion atya?

— Igen fontos hivatalos ügy.

E szavakkal balkezeivel fölemelte a szakállát s aztán ismét eleresztette; ezt a mozdulatot még egyszer ismételte. Mura fölállott s átment a másik szobába. Látta, hogy alkalmatlan.

— Kirill atya, így ez nem mehet tovább, ez lehetetlen! — e szavakkal nyitotta meg Rodion atya a tárgyalást. — Itéljen maga: hat felnőtt leányom van és egyiknek sincs kérője . . . Gondoskodnom kell róluk, táplálni és ruházni kell őket! . . . A kiháza-

sítás is nagy gondot ad . . . Hiszen hatan vannak, hat felnőtt leány!

— Rodion atya . . .

— Aztán csak vegye Dementijt. Neki is egész csomó gyermeke van, a kiket taníttatni kell. De még ha arról nem volna is szó, otthon is enni kell adni nekik. S még ez is lehetetlen, Kirill atya!

— Rodion atya . . .

— Nem, engedjen meg, Kirill atya, hadd beszéljem ki magamat. Tudja, nem vagyok beszédes, nehezemre esik, de ha egyszer elkezdem, akkor — nagyon kérem! Négy hónapja várok már, hogy maga is belátja talán, de hiába. Ne haragudjék, Kirill atya, de igazán, így nem tarthat tovább, ez lehetetlen, Kirill atya!

— Tulajdonképen miről beszél, Rodion atya? Úgy látszik, mintha panaszkodnék valakire . . .

— Úgy van . . . panaszkodom. Kire? Önre, önre Kirill atya! Úgy látszik, elhatározta, hogy koldusokká tesz bennünket . . . Megérkezéseig nemcsak a mindennapit kerestük meg, hanem rosszabb időkre még meg is takaríthattunk valamit. Most azonban — ez rettenetes — még az ennivalóra sem elég a kereset. Alig négy hónap alatt — bocsásson meg, Kirill atya — kivetkőztette eddigi

formájukból a lakosokat; a hitközséget egészen tönkretette.

— Én tettem tönkre?

— Igen, ön tette tönkre. Messze vidéken Lugovojét tartották a legjobb községnek, és most, most koldus-község! . . .

Rodion atya föltette magában, hogy lehetőleg tartózkodik a szenvedélyességtől, de mikor a hitközségre került a szó, nem tarthatta meg tovább lelkének egyensúlyát.

Tizenöt év óta irigység tárgya volt az egész járásban ez a község, és ime, idejön ez a tejfeleszájú gyerek, a ki alig vette magára a papi ruhát, elkezd okoskodni s olyan állapotot teremt itt, hogy az ember szeretne megszökni. Rodion atya most már fölemelte a hangját:

— Nem, Kirill atya, ennek végének kell lenni. Persze ön fiatal, tapasztalatlan; ha azonban tapasztalatlansága folytán mások szenvednek, hallgatnia kell az okos szóra.

— Azt veti a szememre, hogy a szertartásoknak nem szabok árat; az embereknek megengedem, hogy annyit fizessenek, a mennyit tudnak? — kérde Kirill, a mint Rodion atya végre szünetet tartott.

— Úgy van, ez az! — sietett Rodion atya a válaszszal. — Ez minden bajnak az oka.

— De nem tehetek másképen, Rodion atya, nem tehetem! Ellenkezik a természetemmel, az elveimmel! . . . Nem tehetem . . .

— Engedjen meg, Kirill atya, ez igazságtalanság. Ön egyedül van, de mi hárman vagyunk s mindegyikünknek családja van. Eddig éltünk is, dicsértük is az Istent és senkinek sem volt kára belőle. Egyszerre idejön ön s azt mondja: »Ezek rossz emberek, el kell őket pusztítani!« Mi itt már meggyökereztünk, Kirill atya, ön azonban — bocsásson meg — csak véletlenül van itt. Mi úgy élünk, mint mások élnek, ön azonban nemcsak maga él a maga módja szerint, de azt is kívánja, hogy mi is önhöz tartsuk magunkat. Hát igazság ez?

Kirill gondolkodóba esett. Föltűnt neki, hogy az ő és Rodion atya nézetei annyira ellenkeztek egymással.

Nem tartotta szükségesnek, hogy eljárásáról számot adjon az öreg papnak. Hadd gondolja, hogy tapasztalatlanság, szeszély vagy a mit éppen akar és a mit meg tud érteni. Azt még csak sejtetnie sem volt szabad, hogy ez rendszer, mely a papi hivatásról és a papi állás lényegéről való

egészen elütő nézeteiből származott. Ez egyenes hadüzenet lett volna.

— Talán igazságtalan vagyok, Rodion atya, de nem tehetek másképen! — mondá végre késlelkedve és elgondolkodva.

— Hogyan?! Még ha igazságtalan is, akkor is így akar cselekedni?

— Igen!... Úgy fogok tenni, mint eddig, Rodion atya, mert nem tehetek másképen.

— De hiszen ön nem egyedül van. Egész jóléte is ettől függ.

Kirill fölállott és izgatottan járt föl s alá a szobában.

— Hallgasson ide, tisztelt Rodion atya! Én ezt előre láttam és kértem a püspököt, hogy valami elhagyott faluba küldjön, hogy ott egyedül legyek; de ide küldött. Én tehát ártatlan vagyok; nem akartam. — Olyan maradok, mint vagyok. Egészen őszintén beszélek, Rodion atya, és ön meg fogja érteni. Nem a jövedelemért jöttem én ide; sokkal több jövedelem lehetett volna nekem a városban, mint Lugovojében, ha akarom. Gondolja meg csak, Rodion atya, ha valaki, a ki az akadémiát jól végezte, a városban akármelyik állást megkaphatta volna, inkább a falura megy! Meggondolatlanul

tette volna azt? En még ez után is reményli, hogy érveivel meggyőz?

— Ez tehát annyit jelent, hogy le kell tennem minden reményről — úgy van?

— Nem, ezt nem kell tennie. Menjen el a püspökhöz és kérje meg, hogy valami más kis községbe tegyen át. Még azt is hozzáteheti, hogy én nagyon örülnék neki.

Rodion atya fölállott, vette a kalapját és botját és zordonan így szólt:

— A viszontlátásig!

A mint eltávozott, gondolta magában:

— Úgy látszik, ez a tudós akadémikus — egyszerűen bolond.

A kántor és diakonus otthon várták. Az előszobában ültek, annyira izgatottan, hogy nem voltak képesek még egymással beszélgetni sem; némán ültek ott és a falra mereszték szemüket. A mint Rodion atya belépett, fölállottak és azonnal eltalálták, hogy a tárgyalásnak nem volt kedvező lefolyása. Ha kedvezően ütött volna ki, Rodion atya azonnal megszólítja őket. Így azonban hallgatva ment el mellettük, mintha a szája vízzel lett volna tele. Két perczel később visszatért és mondá:

— Dementij, édesem, menj csak ki és fogd be

a fakót a kocsiba. A kocsis nincs itthon. Az úr-asszonyhoz megyek!

— Ahá! — gondolta a kántor és diakonus egyszerre — nem sikerült!

Dementij ment befogni, Simon pedig követte. Ot perczzel később Rodion atya kocsija elhajtattott; maga ült benne ünnepi ruhában, szentelt kenyérrel a kezében; a kocsis Dementij volt. A kocsi az urasági birtok felé tartott.

A diakonus haza ment. De alig mult el egy óra, ismét Rodion atya lakásán volt. A kocsi már visszatért.

Éppen keddi nap volt s nem fordult elő semmi hivatalos dolog sem. Hat órakor lovas érkezett az első lelkész lakására; valami lovász vagy gazdatiszt-féle lehetett. Kirill az erkélyen ült; a lovas köszöntötte és egy kis lepecsételt borítékot adott át neki ezzel a fölirattal: »Tisztelendő és tudós Obnovlenszki Kirill atyának.«

Kirill fölnyitotta a borítékot és kivett egy névjegyet belőle, a melyre e litografált sor alatt: »Krupejev Alekszejevna Nadesda« kicsiny, de férfias betűkkel ez volt írva: »nagyon kéri Kirill atyát, hogy igen fontos ügyben hozzá fáradjon. Ha kívánja, kocsit azonnal küldök.«

— Nincsenek lovaim! — szólt Kirill önkéntelenül.

— Parancsolja, atyuska, hogy azonnal küldjünk?

— Ha az úrasszonynak fontos dolga van, bizony szükség lesz rá.

— Azonnal gondoskodni fogok.

A lovas megfordult és elvágatott.

— Igen fontos ügyben? — kutató Kirill. — Ugyan mi lehet? Talán valami szertartás? De hiszen akkor megüzente volna! Az esetben az egyházi ruhákat és valamelyik templomszolgát is magammal kellett volna vinnem.

— Mit gondolsz, Mura, mit akarhat?

— Azt hiszem, Rodion atya panaszkodott rád és most magához hívat, hogy megintsen.

Kirill fölkaczagott.

— Mit, megintsen? Hát előljárom ő nekem? Tudod mit, Mura, talán jobb volna, ha el sem mennék.

— El kell menned. Elküldi a kocsit és már megigérted. Azt hihetné, hogy tartasz tőle. Különben is csak sejtelem az egész. Talán mégis fontos dologról van szó. A fődolog pedig... már régen meg akartam mondani neked, Kirill...

— Nos mit?

— Megismerkedel vele s megismertetsz engem is. Legalább lesz valaki, a kivel néhány szót beszélhetek. Különben úgy is mindig egyedül vagyok.

Nem sokáig kellett a hintóra várni. Kirill fölvette reverendáját, megfésülte már meglehetősen hosszú haját és elhajtattott. Az urasági kastély oldalvást, körülbelül három versztnyire feküdt a falutól. Egész épülettömeg volt, munkáslakásokkal, istállók-
kal, éléskamrákkal, kovácműhelylyel s a többivel. A fekete tetejü ház, a fák lombjaitól alig lát-
szott. A kert nagyon nagy volt, de nagyon elhanya-
golt és elvadult.

A kocsi a kapun át a kertbe hajtott és az urasági lak lépcsőháza előtt állott meg. Tisztán öltözött nőszemély, a kit Kirill a templomban már gyakrabban látott, állott a lépcsőn, köszönt és mondá:

— Tessék belépni, atyuska, a nagyságos asszony várja!

A mint Kirill a lépcsőn fölment, az asszony megáldatta magát. Azután bevezette a szobákba. Miután néhány nagy és majdnem teljesen üres ter-
men átment, az ebédlőbe lépett és a küszöbön meg-
állott. A szoba közepén kerek terített asztal állott,

rajta az edény és a szamovár. Egy magas széken fekete-szemü, körülbelül hat éves fiú ült, mellette Krupejev Alekszejvna Nadesda, a kit Kirill már az első isteni tisztelet alkalmával látott. Letette a tejeskannát, fölállott és elébe ment.

— Nagyon örülök, hogy elfogadta meghívásomat! — mondá csengő, vidám hangon.

Kissé barna arcza kellemet árult el; sötét szemeiből műveltség sugárzott, karcsu és meglehetősen magas termetü volt. Egészen fesztelenül, sőt, a mint Kirillnek látszott, egy kissé kihívóan is viselkedett. Általában kellemes benyomást tett. Körülbelül harmincz éves lehetett.

— Fontos ügy miatt hivatott?

— Igen, ha úgy tetszik! Kérem, foglaljon helyet. Megengedi, hogy teát töltsek? . . . Ez itt a fiam!

Kirill meghajlott és helyet foglalt. A fiú ott hagyta teáját és csodálkozva nézett a hosszúhaju, reverendás vendégre.

— Ez az úr pap, kedvesem! — Most először lát lelkészt közlelről! — világosította föl a háziasszony és aztán folytatta:

— Igen fontos ügyem van. Néhány órája itt volt nálam segédje, Rodion atya!

— És bepanaszolt! — vágott közbe Kirill mosolyogva.

— Bepanaszolta. Azt mondta, hogy elkényeztette a lakosságot, hogy megérkezése óta a papság elszegényedett.

— És azért hivatott, hogy kötelességszerű intelemben részesítsen?

— Isten őrizzen... éppen ellenkezőleg! — válaszolta Krupejev asszony, minden szót hangsúlyozva.

Kirill figyelmesen nézett rá.

— Ellenkezőleg? Ez tehát azt jelenti, hogy helyesli a módot, a mely szerint cselekszem?

— No, nem egészen... De arról később. Rodion atyának megígértem, hogy beszélek önnel. Nagyon, nagyon izgatott volt. Természetesen nem fog ennyivel megelégedni, hanem elmegy a püspökhöz. Erre el kell készülnie.

— Nem tettem törvényteleniséget és nem félek senkitől.

— Ugyan mondja csak, igaz-e, hogy ön elvégezte az akadémiát és igen tudományos képzettségű?

— Hogy az akadémiát elvégeztem, az igaz; de hogy olyan rendkívüli képzettségű volnék, az természetesen nem igaz.

Az úrasszony egy csésze teát tett elébe, rámutatott a tejre és kenyérre s mondá:

— Tessék, parancsoljon!

— Köszönöm! Hozzá vagyok szokva, hogy a feleségemmel teázzam.

— Ismertessen meg a feleségével! Megengedi, hogy meglátogassam?

Kirill meghajtotta magát és mondá:

— Nagyon fog örülni! Olyan egyedül van!

— No, ez pompás. Holnap már elmegyek...

A mi tehát hivataltársait illeti — azt hiszi, hogy alaptalan kívánalmakat emelnek?

— Azt nem gondolom. Igazuk van, hogy most igen keveset keresnek. Talán bevételük sem elegendő nagy családjuknak. De én nem tudok megbarátkozni azzal az üzleti eljárással, a melyet itt gyakorolni szoktak.

— Tudja mit? A bajon lehetne segíteni... Például, ha a papságnak készpénz-fizetést adnának?

— De honnan?

— Nos, tegyük föl, hogy az én vagyonomból! Miért néz olyan csodálkozva reám?

— Hogyan? Ön saját vagyonából ilyen, öntől egészen idegen célokért pénzt adna?! Hát nem csodálatos ez?

— No, itt vagyunk. Először van a házamban és már sérteget!

Félig tréfásan, félig komolyan beszélt, a mint csak jó ismerőssel szoktak. Kirill zavarban volt; általában nem volt jó véleménynyel magáról a nőkel való bánásmódot illetőleg és könnyen elhitte, hogy mesterkéletlen szavaiban olyasmit találhattak, a mit mondani nem szándékozott.

— Bocsánatot kérek, talán ügyetlenül fejeztem ki magamat.

— Oh nem! Hiszen csak tréfáltam — sietett a háziasszony biztosítani, a mint zavarát észrevette.

— Csak azt akarom mondani: miért nem akarja elhinni, hogy őszintén résztvenni óhajtok a jó ügyben? És ha csak unalomból történnék is!

Nevetett. Kirill komolyan válaszolt:

— Nem, csak azt hittem, hogy ezt a dolgot aligha tartja jónak.

Megállapodtak, hogy később pontos szánítást tesznek. Egyelőre elvben elhatározták, hogy Krupejev Alekszejevna Nadesda a papoknak fizetést fog adni, azzal a föltétellel, hogy minden más jövedelemről lemondanak. A birtokosnő aztán megígérte, hogy másnap meglátogatja Murát.

Örömmel teljes hangulatban tért Kirill haza.

Mivel egyetlen vágya az volt, hogy felebarátjain segítsen és csak azért jött ide, lelke szenvedett, a mikor látta, hogy működésének következménye munkatársainak elégedetlensége volt. Most már ennek az elégedetlenségnek az oka megszűnik.

— Mindig meg voltam győződve, hogy vannak még jó emberek — gondolá és hazatérve, rendkívül dicsérte Krupejev asszonyt. Mura pedig nagyon örült, hogy holnap valóságos élő emberi lélekkel ismerkedik meg.

X.

Krupejev Alekszejevna Nadesda körülbelül öt éve állandóan Lugovojében lakott. A terjedelmes, elvadult kertet, a melyben a kőház állott, régiségtől fekete falaival és megrongált zsindeletetejével, régen mintakertnek tartották. Százados, lombos fáktól képezett sétányok, árnyékos ligetek, gondosan ápolt fűtárság, vadszőlővel és örökzölddel befutott lugasok váltották fel egymást. Spanyol cseresznyéje, a melyet a városban Krupejev-féle cseresznyének hívtak és nagy kelendőségnek örvendett, igen híres volt. Volt ott azonkívül körte- és almafa, málnabokor, szőlő.

Mindez úgy maradt a jobbágyfelszabadításig, mikor még Alekszejevna Nadesda atyja, az öreg Krupejev élt és Lugovoje birtokosa volt. Szenvedélyes gazda hírében állott, a ki értette, miként kell kihasználni a földet és embereket. Legnagyobb kedvtelése azonban a kertje volt, a miért is tanult, drága német kertészt tartott. A kertet, mint valami

elő embert, gondozták és ápolták. Kisebb részekre osztották, a melyek mindegyikének meg volt az öre, a kit minden fácskáért, rendért, tisztaságért, még a talaj termékenységeért is a saját bőrével tett felelőssé.

Az öreg Krupejevek a jobbágy-felszabadítás után öt évre meghaltak. A gond eltemette őket gyorsan egymásután. A birtok András fiukra szállott, a ki az ujonan alapított járási békebírói széket töltötte be.

A gazdaság évről-évre hanyatlott. Ez a beteges, ideges ember szerette ugyan a természetet, a rétet, a növekvő és érni kezdő kalászos szántóföldeket és az árnyékos kertet, de úgy szerette, mint a művész, a ki órák hosszáig tud gyönyörködni a szép tájképekben, de képtelen azokkal gazdaként kínlódni. Az óriás vagyon természetesen sokat vesztett jövedelemben, nem egészen a felét annak, a mit jövedelmezhetett volna. András nem törődött vele, meg volt elégedve, ha a bevételek szükségleteit fedezték. A felét maga élte el, még pedig ész nélkül pazarolt, a nélkül, hogy magának vagy másnak vele élvezetet szerzett volna. A másik felét nővére, Nadesda kapta, a ki egy elszegényedett nénjénél élt és jövedelméből nemcsak nénjét, de nagyszámu családját is fön-tartotta.

Alekszejevna Nadesda huszonkét éves volt, a mint fivére háláláról értesült. Krupejev András harminczhat éves korában nőtlenül halt meg és így Nadesda volt a nagy birtoknak egyetlen örököse. Ez a változás nagyon kellemetlenül érintette. Eddig bátyjától mindig készpénzt kapott; most magának kellett gondoskodni a birtokról. Senkije sem volt, a kiben megbízhatott volna. A fiatal leány nem értett az ügyekhez semmit. Semmi sem vonzotta Lugovojéhez, mert nyolczadik évétől fogva a nagy, zajos városhoz szokott, a hová szülői a jobbágyság felszabadítása után költöztek. Itt nevelték fel, eleintén atyja szigorú felügyelete alatt, azután teljes szabadságban; a tőle függő nagynéni unokahuga jelenlétében megszólalni sem mert és minden szeszélyének engedett.

Szellemi fejlődése tele volt ellenmondással és teljesen különös, ideges természetével függött össze. A míg szülei éltek, szorgalmasan tanult, szelid és szerény volt s mint legjobb tanuló végezte az osztályokat. A mint szülei meghaltak, búskomor lőn, hozzá sem nyúlt a könyvhöz és meg kellett ismételnie az osztályt. Tizennégy éves korában, mintha újra született volna, nénje bámulatára élénk, sőt hóbortos leány lett. Képességei egyszerre kifejlődtek,

majdnem természetellenes tudnivágyás fogta el; egyenlő kitartással tanulmányozta tankönyveit s olvasta azokat a könyveket, a melyek éppen kezébe kerültek. A nagynéni beiratkozott a kölcsönkönyvtárba s Nadesda ezentúl nyelte egymásután a könyveket, míg majdnem belebolondult. Nénje családjában, habár ennek minden korú gyermeke volt, egészen elhagyatottnak érezte magát; ez onnan származott, mert mint a család fentartóját mindig kiváltságokban részesítették s mindenféle előjogokat engedtek meg neki; ő kapta a legjobb falatokat, a legdrágább ruhákat, a legszebb szobát, a legpuhább ágyat és a családtagok mindig arra törekedtek, hogy szeretetüket és odaadásukat iránta kimutassák. Az ideges leány észrevette ezt s lassan-lassan azt képzelte, hogy ő egészen különös, mindenesetre magasabb lény, mint nénjének bármelyik utódja. Ennek következménye volt az a nyilt megvetés, melylyel rokonai iránt viseltetett. Szabad idejének legnagyobb részét szobájában egyedül töltötte, könyvei társaságában, a melyeket beteges szenvedélylyel szeretett. Nénje ismerősei iránt nem érdeklődött s alig nézett rájuk; más emberek megismerésére nem volt alkalma; így történt aztán, hogy tizenhét éves korában elhagyván a gimnáziumot, mint teljesen kifejlődött leány

embergyűlölő természetével, kaotikus világnézletével teljesen egyedül állott az emberek között s került velük minden érintkezést.

A gimnázium elvégzése után kezdődött el csak a szenvedése. A tanítás a nap nagyobb részét felémésztette, most azonban nagyon sok szabad ideje volt. Véletlenül két-három családdal ismerkedett meg és véletlen volt az is, hogy felsőbb tanulmányoknak is szentelte magát, a melyeket akkor engedélyeztek s melyek sok vitára adtak alkalmat. Ismeretségi köre azonban még sem bővült. Azt a véleményt, melyet nénje házában alkotott magának az emberekről, átvitte azokra is, a kikkel most érintkezett; bizalmatlan volt és senkihez sem közeledett. A magasabb tanulmányok sem elégítették ki. Mivel hozzászokott könyvekből tanulni, melyeket egymásután elolvashatott, nagyon terhére volt az az alapos lassúság, a melylyel itt a tudományokat előadták. A rendszeres és fokozatos haladás fellázította. A szokásos frázis, a melylyel majdnem minden új előadás kezdődött: »A mult alkalommal itt és itt hagytuk el tárgyunkat« bosszantotta. Miért kell abban hagyni? Ezek a megszakítások kiállhatatlanok voltak. Ha az első felolvasás alkalmával valamely tárgy elejével megismerkedett, akkor azonnal, a nélkül, hogy he-

lyéről mozdult volna, szerette volna az egész tárgyat kimeríteni. Végre is meghozatta magának az illető könyveket, beletemette magát s elhidegült a fölolvadások iránt. Egyszóval ezeknek a tanulmányoknak, a melyek másoknak valóságos kinyilatkoztatások voltak s a melyek még ellentétes elemeket is egyesítettek, rá nézve nem volt jelentőségük és csak izgatták.

Fivére halálának híre a teljes elégedetlenség állapotában találta. Elégedetlen volt önmagával s mindazzal, a mi körülvette. Idegei összeroncsoltak, senkije sem volt, a kinek szívét kitárhatta volna, mert nem volt bizalmasa, hiszen egyetlen emberhez sem közeledett. Egész lényé változásért sovárgott. Ez a halálhír magától hozta meg a változást. A birtokokkal kellett valaminek történni.

Nénjének legidősebb fia katonai szolgálatba lépett volt, de saját és az övéi akarata ellenére, mint alhadnagyot elbocsátották. Most egyszerre a gazdálkodást kedvelte meg és átvette Lugovoje kezelését.

A néni ivadékai elszéledtek a szélrózsa minden irányában; néhány férjhez ment, mások nevelőintézetben voltak s otthon napról-napra unalmasabbá vált az élet. Bár Nadesda a család életében nagyon

kevéssé vett részt, a házban folytatott zajos élettől teljesen vissza nem vonulhatott. Most egyszerre eszébe jutott, hogy nagy világ is van, melyet még nem ismer és ez a világ talán jobban megfelel ízlésének, mint az, melyben eddig élt; és mivel megszokta, hogy nem kérdez meg senkit, nem kér tanácsot senkitől, minden ötletét végleges határozatnak tekintette. Azonnal intézkedett, hogy külföldre utazik és két hétre rá már Németországban volt, természetesen nénje kíséretében, a kire ráparancsolt, hogy vele utazzék. A néninek nem volt szabad elmentmondani, ha csak unokahugát s vele minden jövedelmét a sors játékának átengedni nem akarta.

Körülbelül két évig czipelte Nadesda az öreg asszonyt egyik helyről a másikra. Legfeljebb két-három hónapig maradt egy helyen, Berlinben, Hamburgban, Bécsben; aztán egyszerre eszébe jutott, hogy Madridot látogatja meg s aztán Athénbe megy. Mindez az ujság ingerével hatott ugyan rá, de e fiatal leány lelkében egyetlen benyomás sem verhetett gyökeret, nem hatalmasodhatott el rajta s nem birhatta reá végleges határozatra. Senkije sem volt, életcél nélkül a magányba és elégedetlenségbe száműzve. Az öreg alig tudta megtenni ezeket az ugrásokat Európa egyik végétől a másikig, titokban

nyögött, félt azonban, hogy ellentmondással teljes huga egyszerre csak azt mondja neki: »No, hát csak utazzék Moszkvába, én itt maradok!« Mikor Nadesda elhatározta, hogy egy fél évig Rómában marad, nagyon örült. Épp oly érthetetlen és önkéntes kitartással, mint eddigi kedvteléseit, üzte most a muzeumok és az örökváros környékének tanulmányozását. A tudós alaposágával nézett meg mindent tankönyvek és magyarázatok segítségével mintha az ókornak e reá nézve új világa egészen felemésztené; a kitartás azonban csak fél évig tartott, aztán visszatért az elégedetlenség és életuntság. Az öreg néninek ismét be kellett pakolni.

Párisba utaztak.

Itt Krupejev Alekszejevna Nadesda utazásának története véget ért. A mi Párisban és azután történt, azt néhány szóval el lehet mondani. Huszonnégy éves koráig nem is gondolt szerelemre; nem is jutott eszébe, hogy férjhez is mehetne. Ez a gondolat annyira nem jutott eszébe, mintha hideg vér folynék ereiben. Az esetleges udvarlókat, a kik Moszkvában vagy külföldön közeledtek hozzá, tolakodóknak tartotta; durván elutasította őket. A szerelem épp oly hirtelen tánadt fel szívében, mint minden, a mit eddig átélt és annyira hatalmába kerítette, a meny-

nyire az csak nagyon ideges és embergyűlölő egyéneknél szokott jelentkezni. Thénard úrral való ismeretsége volt a dolognak az oka. Két-három évvel fiatalabb volt, mint ő s olyan külsővel megáldva, hogy könnyen megnyerhette a huszonnégy éves leány szerelmét, a ki még sohasem szeretett. Magas termetű, elegáns megjelenésű ifjú. Nyílt, igen szép, sötét, halaványsárga arcza átszenvedett lelki harcra mutatott, de a mellett a fiatal mérnök vidám és nyíltszívű is volt. Az öreg néninek örökké megfoghatatlan maradt, hogy Nadesda három heti ismeretség után Thénard asszonygyá lett és Páris egyik félreeső utcájában saját házában lakott.

Thénard úrnak is meglehetősen érthetetlennek látszott ez az esemény. A csinos orosz leány feltűnt neki s udvarolni kezdett. A mint különös vonzalmát észrevette s megtudta, hogy gazdag, kezét ajánlotta neki. Rokonai beleegyeztek és helyeselték szándékát. Családja közepes társadalmi állású volt, jövedelmük évenként mintegy háromezer frankra rúgott. Egészen ízlésük szerinti volt a gazdag orosz földbitokosnővel való rokonság. Alig rendezkedett be a fiatal házaspár, már valamennyi Thénard náluk lakott. A néni megijedt, összezsápta a kezét, de nem segíthetett a dolgon, mert huga hozzáférhetet-

len volt. Nadesda nem vett tudomásul semmit. Új érzelmeivel teljesen elfoglalva, minden idejét férje társaságában töltötte s nem tágított mellőle. Egész Páris, melyet együtt vettek szemügyre, szeretett férjében összpontosult. Lettek legyen akár színházban, akár kocsiiban, akár sétán, mindig úgy tetszett neki, mintha nem a külső világot látná, hanem annak csak a visszfényét férje szemeiben. Az új rokonságot alig vette észre s nem ügyelt rájuk. Ez az élet körülbelül egy évig tartott. Fia született s mikor betegágyából felkelt, egészen más lény lett belőle.

Úgy tetszett, mintha a gyermek születésével szerelmének ciklusa be volna fejezve. Kijózanodott; hideg és zordon volt s kimondhatatlan megvetéssel bánt a Thénardokkal, a kik magukat házába befészkeltek. Tulajdonképen mit is keresnek itt? Mi köze neki ezekhez az idegen emberekhez, a kik a néni ijedségére egészen természetesnek találták, hogy vagyonában osztozkodjanak? De bárkinél is idegenebbnek tartotta férjét. Csak most, mikor szemei megnyitak, ismerte meg, hogy közönséges, korlátolt és számító bourgeois, a ki szívének egyetlen húrját sem érinté! E felfedezésnek eredménye nagy botrány volt. Megkérte a Thénardokat, hogy hagyjanak neki békét, s a nélkül, hogy férjének csak egy szót is szólt

volna, gyermekével együtt Oroszországba utazott. Ott nénjével egyenesen Lugovojébe ment s öcscsét delirium tremensben találta. Anyjával együtt Moszkvába küldte és megígérte, hogy segíteni fogja őket. Itt Lugovojében, az ősi házban, az elvadult kertben üttötte fel lakását. Fia nevelése volt egyetlen foglalkozása; nem kötött ismeretségeket és nem fogadott vendégeket. Fél évre Párisból való elutazása után a fiatal Thénard Lugovojébe érkezett; udvariasan fogadta, megengedte neki, hogy egy hétig a kastély egyik oldalszárnyában lakjék, adott neki egy csomó pénzt s megkérte, hogy ne jöjjön oda többé. Azután összeköttetésbe lépett egy moszkvai ügyvéddel s mikor Kirillel megismerkedett, nap-nap után várta a hírt, hogy a válás megtörtént.

Két hétre azután, hogy Kirill Krupejev aszszonynál volt, Rodion atya meghívást kapott Alekszejevna Nadesdától. Az öreg pap azt hitte, hogy sikerült neki Kirillt más útra téríteni. A másik két templomszolga lakásán várt reá és ugyanazt a reményt táplálta. Alig telt bele egy óra, mikor Rodion atya az izgatottságtól kipirulva, dühösen visszatért. Dementij nem is merte megszólítani; segített a kocsisnak a lovakat kifogni. A diakonus szintén visszahúzódott és sovány karjait beesett mel-

lén keresztbe téve, nézte, hogy mit csinálnak Dementij és a kocsis. A pap leányainak egyike egy széket hozott neki az ajtóba s a küszöb elé tette. Aztán megjelent Rodion atya házi ruhájában, tudniillik az ujjasban és a tarka nadrágban. Leült s olyan tekintettel nézett két segédjére, hogy azok rögtön hozzá léptek.

— Örvendjetek, Krisztus harcosai, nagy győzelmet arattunk — kezdé Rodion atya, a nélkül hogy rájuk nézne s olyan hangon, hogy öröme még gondolni sem lehetett.

— Igen, igen... szép győzelem lehet!... jegyzé meg Dementij keserű gúnynyal.

— Miért ne? Még kételkedtek? No tehát, nesztek: A földbirtokosnő saját vagyonából készpénzfizetést ad nekünk. Nekem s az első lelkésznek ötvenötven rubelt havonként, a diakonusnak harminczat és neked Dementij huszonötöt. Meg vagytok elégedve, mi?

Az egyház szolgálói valószínűleg nem értették meg, mert némán és kérdőleg meredtek reá.

De mit is mondhattak volna? A község még a leggyöngébb hónapokban is kétszeresen fizetett és ha télen lakodalmak, kérő és hálaadó imák stb. fordultak elő, voltak olyan hónapok, a mikor De-

mentij kántor bevételei még hetven rubelre is rúgtak.

Ez lehetett tehát gúny, sértés és minden, a mit akarnak, de nem komolyan vehető indítvány. A bevételekről, a követelés és alkuvás jogáról lemondani annyit jelentett, mint magukat teljesen a hitközségi tagok önkényének kiszolgáltatni s minden szertartást ellentmondás nélkül teljesíteni.

Mivel tehát az egyház szolgálói gúnyos kérdésére nem feleltek, erre a kérdésre különben sem kellett válasz, Rodion atya nem is várt reá, hanem kereken kijelentette:

— Holnap a püspökhöz megyek . . . már holnap! Mit fog ez itt zavart csinálni? Talán koldusbotra akar juttatni mindnyájunkat? Egy kicsit megnyirbáljuk majd a szárnyait!

De a tervnek volt nehézsége is. Hogy a városba mehessen, nem kellett ugyan engedélyt kérni az első lelkésztől, de legalább jelenteni kellett. De Rodion atya annyira haragudott Kirillre, hogy hozzá menni vagy általában vele találkozni sem akart. Ezért elhatározta, hogy ír neki. Kihozták a tintát és tollat és itt, az egyház szolgálói és felesége jelenlétében, a ki a haragtól vörösén szintén kijött, írta a következőket:

Nagyontisztelt és szeretetreméltó
Kirill atya!

Saját családi ügyemben a székhelyre kell utaznom és azért kötelességemnek tartom főtisztelendőségedet erről értesíteni.

Tisztelettel

Manuskriptov Rodion,
lelkész.

A levelet borítékba tették, lepecsételték és a teljes címével ellátva, az egyházzfival elküldték Kirillnek. A mint ez a levelet megkapta, tudomásul vette, mint más közönséges értesítést; eszébe sem jutott, hogy az egyszerű szavak mögött titkos cél lappang. Nagyon örült, hogy a földbirtokosnő érdeklődött a papság iránt és szükségleteiket fedezte s neki magának havi ötven rubel szép jövedelemnek látszott. Mennyire örült tehát, a mikor arra gondolt, hogy az egyházi szertartásokkal az ő községében nem fognak kufárkodni és — a mi fő dolog — hogy a papságnak nem lesz továbbra is ürügye új követeléseket támasztani. Elhatározta tehát, hogy értekezni fog Rodion atyával és a legközelebbi vasárnap kihirdetik az új rendelkezést a lakosoknak.

Másnap napfelkelte előtt elutazott Rodion atya hazulról. Hűvös reggel volt, a szél észak felől fújt.

Rodion atya meleg prémes kabátját húzta föl, gallérját fölhajtotta és nyaka köré sötétbarna, gyapju-sált kötött; magas prémes sapka, melegen bélelt felső csizmák egészíték ki téli öltözetét. Remélte, hogy kétfogatu kocsijával délre beér a városba, ott kipiheni magát, összeszedi gondolatait s másnap elmegy a püspökhöz. A magasan fölgyürt prémes gallér alól kikandikáltak a sűrű szemöldök alatt kerek szemei, de nem láthattak egyebet a kocsis hátánál. Miután Rodion atya elhatározta, hogy a püspökhöz megy, egész éjjel nem tudott aludni; nagyon izgatott volt s azon gondolkozott, hogyan fogja előterjeszteni alázatos kérelmét.

— Tudós nem vagyok, az igaz — gondolá — de öregnek öreg és jó hírem van, s ezért adni fog valamit a szavamra.

A városba érve, öreg barátjánál, a kereskedelmi templom diakonusánál, Lucskov Avkszentijnél szállt meg. Iskolatársak voltak a gimnáziumban. Mikor még a bot virágjában volt, mindkettőt jól ellátták néha-néha tunyaságuk miatt és ugyanez okból csapták is ki egyszerre mind a kettőt, miután már két évet töltöttek a filozófiai osztályban és ismét megbuktak. Rodion atyának mégis sikerült pappá lenni, Lucskovnak azonban meghalt a fele-

sége s azért élete végeig diakonusnak kellett maradnia. Nagyon sovány és hosszú ember volt, ritka, vörös szakállal. Bánatában, hogy örökös diakonuságra van kárhoztatva, az itálnak adta magát, de annyi belátása volt, hogy havonként csak két hétig ivott, mikor nem volt szolgálatban.

Manuskriptov éppen ilyen szabad hetében érkezett oda s ez is volt az oka, hogy barátja nem tudta megérteni, bármint fáradozott is azon, hogy bánatának okát megmagyarázza. Egyik pohár pálinkát a másik után öntötte magába és minduntalan kérdezgette:

— Tulajdonképen miért mégy, Rodja, a püspökhöz? — aztán hozzátette: Ezt nem értem!... Mióta diakonus vagyok, nem voltam nála... De minek is? Engem nem vesz észre senki, nyugton élek; ha pedig hozzá megyek és meglátnak, azonnal azt mondják: »Vörös bolond, add be a lemondásodat!« Az én véleményem az, nekünk úgy kell viselni magunkat, hogy észre ne vegyenek.

De Rodion atya más nézetben volt; másnap reggel nyolcz órakor, egy csomó kérelmező között, megjelent a püspöki fogadó-teremben ő is. Szürke, meg lehetőszen viseltes reverendájának a szegénységet kellett jelenteni, öreg csontjai reszkettek a csügge-

déstől és szive hevesen dobogott. Minél inkább közeledett az idő, a mikor a püspöknek meg kell jelenni, annál sűrűbb lett a köd szemei előtt. Néha azt is elfelejtette, hogy tulajdonképen miért jött és úgy tetszett neki, hogy a püspök szokásos kérdésére: »Mit kívánsz?« nem tud majd válaszolni. A mikor azonban a fogadószobától sötétbarna selyemfüggönnyel elválasztott mellékszobában a püspöki czipók halk léptei hallatszottak, érezte Rodion atya, hogy elfogja a félelem; rosszul lett és szédelegni kezdett.

Végre széthúzták a függönyöket és a püspök világos selyem-kaftánban, fején sapkával s kezében a nélkülözhetetlen olvasóval belépett. Fehér szakállát simogatva, jobbról egy templomgondnoknál, a ki dicsérő oklevelet kért, kezdte meg az audienziát. Rodion atya a harmadik helyen állott. Észrevette, hogy mióta a püspök a fogadó-szobába lépett, minden félelme elenyészett, mint az kritikus mozzanatokban elő szokott fordulni. Csak az átélt izgatottság folytán érzett egy kis fáradtságot s a korábbi köd helyébe annak tiszta tudata lépett, hogy mit akar mondani a püspöknek.

Rákerült a sor. A püspök figyelmesen megnézte és tréfásan mondá:

— Nem ismerlek, szent atya. Úgy látszik, nagyon jó életed van, hogy nem mutatod magadat nálam.

— Szükség nélkül nem alkalmatlankodnám méltóságodnál! — mondá Rodion atya szilárd hangon és hozzátette: Manuszkriptov Rodion lelkész vagyok.

— Honnan?

— Lugovoje faluból.

— Lugovoje — Lugovoje . . . nagyon ismerős a helység neve és nem jut eszembe, miért. Nos, mit kívánsz, Manuszkriptov Rodion atya? Jóhangzásu családneved van.

— Ugyanabból a faluból való vagyok, méltóságos uram, a hová Obnovlenszki akademikust méltóztatott első lelkésznek küldeni.

— Obnovlenszki! . . . Kirill, Kirill? — kiáltá a püspök s arcát barátságos mosolygás élénkítette — ismerem, okos fő és jó keresztény.

Ez a kijelentés azonnal elbátortalanította Rodion atyát. Egyáltalán nem számított reá, hogy a püspök ilyen jó véleménynyel van Kirill felől. Ellenkezőleg azt hitte, hogy az első magisztert alapos oknál fogva küldték falura, hiszen más akadémiкусok, a kik még nem is magiszterek, a legjobb álla-

sokat kapják a városban. Miképen adja elő most már a panaszát? Mintha teljesen meg akarná zavarni, a kérelmezőkhöz fordulva, hozzátette még a püspök:

— Ezt a fiatal papot mintául állítom föl nektek. Az akadémia magisztere és saját akaratából ment falura, hogy a legszegényebbeknek szolgáljon!

A kérelmezők arcán az elérzékenyedés kifejezése látszott, bensőleg mindegyik meg volt győződve, hogy ez az elérzékenyülés kérelmük sikerét előmozdítja. De Rodion atya, a ki nem vette le szemét a püspökről, észrevette, hogy arcza hirtelen aggodalmas kifejezést öltött. Látható nyugtalansággal kérdé a püspök:

— Róla akarsz mondani valamit?

— Igen, méltóságos uram.

— Jer, jer, ez nagyon érdekel.

A püspök egy kézmozdulattal fölszólította, hogy kövesse.

Rodion atya nagyon szívesen vette ezt; kíváncsi hallgatóság nélkül hímezés-hámozás nélkül beszélhetett. Áthaladtak a bejáraton és egy keskeny szobán keresztül, a melyben csak székek voltak, balra fordultak és kényelmes párnás-butorokkal ellátott vendégszobába léptek. A szobában azonfölül

elegáns faragott asztal s a falra függesztett képek tüntek föl Rodion atyának.

A püspök leült és vendégét is helylyel kínálta meg, ez nem mert szót nem fogadni; leült, de azon igyekezett, hogy minél kevesebb helyet foglaljon el.

— Nos tehát, beszélj, beszélj atyuskám! Ez iránt a fiatal pap iránt nagyon érdeklődöm! — mondá a püspök s jól ápolt kezei olvasójával játszadoztak.

— Nem közölhetek semmi vigasztalót méltóságoddal! — kezdé Rodion atya aggodalmasan, mintha szívből fájna neki, hogy a püspököt csalódás fogja érni.

Aztán elbeszélte sor szerint mindent a legkörülményesebben; lelkiismeretesen, a nélkül, hogy hozzátett vagy elvett volna belőle valamit. A püspök nagy figyelemmel hallgatta. De arcza sem helyeslést, sem boszankodást nem fejezett ki. De a mint Rodion atya az utolsó epizódot, a birtokosnő javadalmazását, festette le panaszosan s aztán megállott a beszédben, a püspök fölemelkedett s gondolatokba merülve járt föl s alá a szobában. Rodion atya is fölállott és nemcsak tekintetével, de testének mozdulataival is követte a püspököt. Ez egyszerre megállott.

— Igen, igen . . . — mondá elgondolkodva. — Most pedig mondd meg, de lelkiismeretesen, papi becsületedre . . . mondd, nem lázítja a lakosokat, nem tanítja olyasmire, hogy daczoljanak a felsőbb hatalommal?

— Nem, méltóságos uram, nem! — viszonzá Rodion atya buzgón, sőt melegséggel — ezt a bűnt nem veszem lelkiismeretemre. A mi nem úgy van, azt szabadon és őszintén bevallom — ez az eset nem fordult elő.

A püspök arcza ismét földerült. Közeledett Rodion atyához és kezét vállára téve, egyszerű, majdnem barátságos hangon mondá:

— Értelek, Manuszkriptov atya, teljesen értelek, hiszen magam is bűnös ember vagyok. De őt is meg kell érteni. Mi mind a ketten távolodtunk az apostoli élettől, ő azonban, ez a fiatal pap, közeledni akar ahhoz. No, ítélj magad, papi szempontból tekintve, rosszul cselekszik-e? Nem, ő nem rosszul, hanem jól cselekszik. A birtokosnő is nemeslelkű asszony, a ki hálára kötelez. Világi szempontból tekintve, természetesen meg vagy rövidítve, azt elismerem, ez igaz. Nagy a családod?

— Hat leányom van, méltóságos uram! — válaszolt Rodion atya.

— Hat leány! — kiáltott elámulva s egy kissé meg is ijedve a püspök — no, az Isten téged ugyan csak megáldott.

Le s föl sétált a szobában.

— Igen! — mondá végre, mintha magával beszélne — ez két alapelv küzdelme, a testié és a szellemié! Barátnak kellett volna lennie! De nem, ezt nem szeretné; tettejével a világban, az emberekkel akar élni. Milyen kitűnő misszionárius lett volna belőle! Igen, igen! Hát tulajdonképen mi a kívánságod? — kérdé Rodion atya előtt megállva.

— A mi méltóságodnak tetszeni fog! — válaszolá alázatosan.

— No lám, te kópé! A mi nekem tetszik! Én nem tudok kiokoskodni semmit. Csak nem írhatom neki elő: hadd abba jó szándékaidat és cselekedjél rosszul! Mert, hogy a papság a szent szerzetásokkal úzerkedik, az igazán rossz; elnézzük, mert nincs elég hozzávalónk, mert a test gyöngye. De mit tegyek veled?

— Méltóságos úr! Kirill atya azt mondta, hogy kegyeskednék őt más községbe áthelyezni...

— Nem, ezt nem szabad! Ez büntetéshez hasonlítana és nincs okom őt megbüntetni. De talán azt megtehetném, hogy téged helyezlek át.

Ennél az ajánlatnál Rodion atya lehajtotta a fejét és megtört hangon felelte:

— Én nem írhatok elő méltóságodnak semmit.

A püspök megnézte az óráját s azt gondolta, hogy már eleget fecsegett.

Rodion atya azzal az utasítással távozott, hogy várja be otthon áthelyeztetését. Még valamit szeretett volna a diakonus és a kántor jóvoltáért szólni, de meggondolta, hogy nem fizeti ki magát idegen dolgokba avatkozni.

Manuskriptov Rodion atya komor gondolatokkal elfoglalva még aznap visszatért Lugovojébe. Azzal a reménnyel utazott el, hogy korábbi jólétét fogja kiküzdeni s most isten tudja, mi lesz belőle. Tizenöt évig jól érezte magát Lugovojében; békésen élt, szilárd, tágas házat építtetett magának s nagy háztartást rendezett be; most mindezt egyszerre el kell hagynia s fölcserélni a bizonytalannal, öreg napjaira új otthont keresni. És mindennek ez a bolond magiszter az oka, a ki csodálatos módon annyira megnyerte a püspök kegyét. Nem értette és nem helyeselhette ezt a kegyet. Évek óta itt él már a földön, de ilyen újításról, a melyek nélkül egészen jól ellehet az ember, még sohasem hallott.

Az egyház szolgálói a házában várták.

— Hogy engem, isten tudja hová, áthelyeznek, azt elértem! — mondá nekik röviden és komoran.

— És mi lesz velünk? — kérdé Dementij.

— Veletek? Mit tudom én!

Az egyház szolgálói elvonultak. Útközben azt a kérdést tárgyalták, hogy az emberhez mindig közelebb áll a saját bőre, mint az inge.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XI.

Hosszu, unalmas volt a tél Lugovojében. November vége óta esett a hó s az egész vidéket fehérre festette. Az alacsony parasztkunyhók mélyen elmerültek a hóban s majdnem tetejükig el voltak borítva. De deczemberben egyszerre melegebb lett, a hó olvadt és az utak, mezők sárrá változtak, a melyben emberek, állatok és szekerek mélyen elmerültek. Karácsonykor ismét beállott a hideg, kemény, száraz fagy. Most kezdődött az igazi, hó nélküli, viharos tél. Tulajdonképen nem volt nagyon szigoru, de a hosszú, forró nyárhoz szokott délvidékieknek mégis elég zord.

A plébánián, a hol az első lelkész lakott, meleg volt. A ház szilárdan volt építve és a fűtőanyag, a nád olcsó. Fökla asszony fáradhatatlan volt a csomók megszerzésében s a kályhák olyan hamar megemésztették, mint a hogyan hozták; a nád úgy olvadt, mint künn a hó.

Gavrilovna Marja egyhanguan töltötte napjait s rettenetesen unatkozott. Krupejev asszonynyal megismerkedett ugyan, de nem voltak bizalmasan. Nadesdának nagyon is egyszerű volt. Három-négy estén, melyet együtt töltöttek, mindent elmondtak egymásnak, a mit tudtak. Nadesda mindjárt első találkozásuktól fogva csak formális előzékenységgel bánt vele; Mura buzgalma pedig, hogy egy élő, művelt emberi lélekkel lehet bizalmasan, meglehetősen csökkent.

A székesegyházi pap naiv leánya két osztályba sorozta az embereket, a műveltek és az egyszerűek osztályába; meg volt győződve, hogy két személy közt, a kik a műveltekhez tartoznak, azonnal kölcsönös, szíves vonzalom keletkezik. De ennek a két asszonynak a műveltsége már alapjában olyan különböző volt, hogy alig értették meg egymást. Mura a gimnáziumba járt s olvasott egy csomó könyvet, a melyet jóknak és olvasásra méltóknak mondtak. Eddig szüleinek felügyelete alatt állott s első önálló lépése az életben férjhez menetele volt. Nadesda élete különös vala, telve ezerféle benyomással; a világ és a könyvek sokra megtanították, de különösen határozott nézeteket érleltek meg benne az emberekről és az életről. Ezért Murával csak kedves udvarias-

sággal bánhatott, Mura ellenben vele szemben tele volt csodálkozással, sőt féltékenységgel.

Ennek daczára hetenkint legalább egyszer, rendszeren szombaton este, egy kocszi állott meg a plébánia előtt, melyben Alekszejevna Nadesda ült fiával. Kedvesen mosolyogva, a nélkül hogy kiszállott volna, felszólította Gavrilovna Marját, hogy jöj-jön vele; maga mellé ültette s hazakocsizott vele. Együtt ebédeltek s az esti isteni tisztelet után megjelent Kirill is, a kivel éjfélig is elbeszélgetett. E közben Mura némán ült, hallgatta mit beszélnek és unatkozott.

Januáriustól kezdve a fiatal papné a jövődjő trónörökösnek a kelengyéjét csinálta. Ezzel töltötte az időt. Anyja varrógépet küldött neki s ő állandóan varrt.

Kirill éppen nem unatkozott; ő volt most az egyetlen pap a faluban, és ennek nagyon örült. Rodion atya egy hónapra a püspöki látogatás után más helyet kapott és a püspök nem sietett utódja kinevezésével. Kirill nem is panaszkodott a nagy elfoglaltság miatt, elvégezte minden hivatalos dolgát, a nélkül, hogy különösen megerőltette volna magát. A szertartások mindegyike módot nyujtott neki arra, hogy a paraszt-élet egy-egy részét jobban

megismerje. Soha sem utasított vissza a halotti torra vagy lakodalomra való meghívást; felhasználta ezeket az alkalmakat, hogy a lakosságot elveivel megismertesse. A parasztok megszokták s figyelmesebben hallgattak reá, mint ezelőtt, a mikor a fölületesen meghallgatott dolgokat nemsokára ismét elfelejtették. Prédikációkat nem akart tartani; a tanításnak ezt a módját nem tartotta czélszerűnek, csak kivételes körülmények között lehet vele hatni, s a hallgatók csak a mise lényegtelen részének tartják, a mit, mint minden mást, közönyösen hallgatnak meg. Kirill inkább arra törekedett, hogy mulattatva tanítsa parasztjait mindennapi alkalmakkor.

Munkája megtermé gyümölcseit. Különösen örült, hogy a szertartásokkal való kufárkodást teljesen kiirtotta. Csak jelentést kellett tenni, hogy valakinek a házában halálozási vagy születési eset fordult elő vagy lakodalmat akartak tartani s a szertartást azonnal elvégezték. Kirill észrevette azt is, hogy a lakomákon, a melyeken részt vett, nem kínáltak két pohár pálinkánál többet s a vendégek néha vonakodtak a második pohárral is meginni.

Azért tudta jól, hogy távollétében éppen anynyit ittak, mint előbb s hogy a lugovojei korcsmák ennek daczára még mindig jó üzleteket csináltak,

de a jelenlétében való megtartóztatásnak is örült s bízott a szokás hatalmában.

Az állandó egyházi teendőkön kívül idejének nagy részét az iskolának szentelte. Majdnem minden nap meglátogatta s nagyon elszomorodott, mert a tanító hivatalát hanyagul töltötte be és foglalkozásával nagyon keveset törődött.

— De miért lett tanító, ha nem telik öröme hivatásában s ha nincs meg önben az arra való benső ösztön? — kérdé tőle Kirill, mikor ez már panaszkodott, hogy egzisztenciájával nincs megelégedve.

— Benső ösztön? — viszonzá. — Minden embernek egy benső ösztöne van, atyuska, hogy jólakjék!

Kirill megkísérlette a tanító anyagias gondolkozását leküzdeni. Bebizonyította neki, hogy így nem szabad gondolkozni, ilyen érvek illenek egy suszterhez, de nem egy tanítóhoz, a kinek a tudatlanokat kell tanítani, s hogy helytelen dolog, ha valaki hivatását kedvetlenül teljesíti.

— Ej, atyuska — viszonzá a tanító — nyolcz évvel ezelőtt épp úgy beszéltem, mint ön; most azonban tapasztalatokat szereztem és látom, hogy mindez hiábavalóság. Az élet nyomorúság, semmi

egyéb, egyetlen gyógyító szere gazdag feleség kétszáz deszjatine földdel, azzal aztán lehet gazdálkodni.

A tanító, Kaljusznev Fjodorovics Andrej harmincz éves volt. Mint középállású tisztviselő fia, gimnáziumba is járt, de a hatodik osztályban megbukott s ott hagyta az iskolát. Három esztendeig hol egyik, hol másik pályára készült. Először katonává akart lenni, aztán az egyetemre beiratkozni, sőt gyári munkás is lett volna. Végre azonban a legegyszerűbb és legkönnyebb hivatásra határozta el magát és falusi tanító lett. A falusi életről egyáltalán nem volt fogalma, eleve megállapodott nézetekkel ment oda, mert hallott valamit a népről és mondták neki, milyen szép, ha valaki szegényebb embertársainak hasznára van. Mikor még fiatal volt, pompásaknak tetszettek ezek az eszmék és meg is feleltek hajlamainak. A valóság azonban kijózanította és a ráragadt eszmék csakhamar elröppentek. Kaljusznev közönséges napszámos lett, a ki hivatását félreismerte, a kinek állása kedve ellen volt s változásért sóvárgott.

Kirill szívesen közlekedett a birtokosnővel. Nadesda mindig vidáman, sőt örömmel fogadta. Egész életén keresztül a rendkívüliért rajongott és ez a

falusi pap, a kivel elméleti problémákon vitatkozhatott, a ki ugyanazon vétkek ellen harczolt, a melyek őt a papságtól elidegenítették, a ki azon fáradozott, hogy eszméket valósítson meg, a melyek neki is a fáradságra méltóknak látszottak, valóságos kinyilatkoztatás volt előtte. Eleintén csak érdekes, megfigyelésre méltó tárgynak tekintette, de mindig gyanította és várta, hogy végre is kérni fog tőle valamit; vagy engedelmet arra, hogy teheneit az ő szénáján telettesse ki, vagy egy deszjatine rétet, hogy magának lekaszáltassa, vagy egyéb anyagi dolgot, a mint Rodion atyától és előbbi paptársától már megszokta volt.

Kirill azonban nem kért semmit.

Egyszer Nadesda kérdezte tőle, vajjon a gazdálkodáshoz nincs-e valamire szüksége, sőt szolgálatait is felajánlotta.

— Gazdálkodni egyáltalán nem gazdálkodom — viszonzá Kirill — és ha valamire szükségem volna, nem öntől kérném.

— No lám! És miért nem?

— Lássá, hála Istennek jó viszonyban állunk egymással; ha azonban csak a legcsekélyebb anyagi szolgálatot is elfogadnám, azonnal függenék öntől s ha csak egy kissé is, kevesebbre becsülne.

Alekszejevna Nadesdát egészen megnyerte ez a különös pap. Azokon az estéken, a melyeket hármacskán töltöttek, s a melyeken Mura csak mint beszélgetéseik néma hallgatója vett részt, felszólította Kirillt, hogy fejtse ki életnézeteit és önkéntelenül részletenként elbeszélte neki egész élettörténetét.

— Tudja-e — mondá neki Kirill, miután moszkvai és párisi életét elmesélte volt — hogy ön tulajdonképen még nem is élt, csak szeszélyei voltak.

Kifejtette saját elméletét. Csak a vidéken, a faluban, a hol a természet, az emberek és szükségleteik hamisítatlanok, élhet valóban az ember. Az olyan élet, mely senkinek sem használ — esztelen és igazolhatatlan. Ha akar, minden ember találhat egy zugot, a hol használhat. Nem szükséges nagy tetteket véghez vinni; a ki valami hasznosat cselekedett, többet tett, mint azok, a kik csak saját szükségleteiket elégítik ki.

— Mondja csak, Kirill atya, honnan van az, hogy az emberek között, a kikkel az életben találkoztam, ön az egyetlen teljesen őszinte? — kérde tőle egyszer Nadesda.

— Bocsánat, az őszinte ember nem ritka; én is ismertem egynéhányat! — válaszolt Kirill buz-

galommal. — Ön csak azért nem vette észre őket, mert az embereket a magasból csak felületesen látta meg. Talán én vagyok az első ember, a kit azzal tisztel meg, hogy pontosan megfigyel.

A tavasz közeledett. Áprilisben Mura megszüntette látogatásait Krupejev asszonynál; állapota egészen komolylyá lőn. Irtak Nikolajevna Annának; eljött s hozott magával egy szülésznőt is. Alig lépte át az anya a plébánia küszöbét, tekintete elsötétült. Gyakorlott szeme azonnal észrevette, hogy egy fél év leforgása alatt a fiatal pár jóléte általában nem emelkedett. Itt-ott még a szegénység nyomai is látszottak. Tekintete, mely a kicsiségekre is figyelni szokott, az asztalterítőre esett, melyen meglehetősen nagyságú lyuk tátongott. Külsőleg nem volt valami nagy változás észrevehető, de hiszen nem is szereztek semmit. Minden épp úgy állott most is, mint az első berendezkedésnél; vagyis, mint valami rossz vendéglő szobájában, csak a föltétlenül szükséges volt meg: asztal, pamlag, ágyak, szekrények, egy-néhány szék, tükör, fali-óra s a szent-képek a szögletben. Nikolajevna Anna körüljárta az udvart, benézett a magtárba, a csűrökbe... minden üres volt. A zöldséges kertben egy pár csomó nádat talált, a téli maradékot; a pajtában nem volt koci,

de még egy nyomorúságos szekér sem, az istállóban még nyoma sem a lovaknak. A kamra is üres volt. Benézett a pinczébe és itt sem találta a jólétnek még a látszatát sem.

— Semmit sem szereztek, éppen semmit, a leányom koldus!

Ezek voltak a székesegyházi papné gondolatai. Most maga fordult Föklához és kikérdezte. Murával állapota miatt nem tudott és nem akart e dolgokról beszélni. Fökla értesítése egészen megtörte a szívét.

— Istenem, istenem! — kiáltott Fökla őszinte sajnálkozással — el se lehet mondani, hogy megy itt minden; mindent venni kell: a tejet poharanként vásárolják; savanyú tejfölt, vaját, mindent a szatócstól veszünk! Még egy tehenük sincs, mert nincs rávaló! Az úrasszony két tehenet akart ajándékba adni, — a szolgája mondta nekem, — de visszautasították. Azt mondta: »nem szabad ajándékot elfogadnom«. Ha az atyuska el akar menni valahová, a postamesternél kell kikölcsönözni a lovakat... Higyje el, a szegény anyuska nem ehetik meg egyetlen tojással sem többet! Az ő állapotában! Gondolja csak, hogy mit tesz az! Nincs bevételük! Az előbbi papnak annyi gabonája volt, hogy

alig volt helye; aprójóság, malaczok, borjúk — minden volt! Most még pénzt sem fogadnak el... Miféle rend ez! A diakonus és a kántor majd éhen halnak; — a tiszta igazságot mondom!

— De mi lehet ez, mi lehet? — gondolta Nikolajevna Anna s majdnem kétségbeesett. — Milyen sorsra juttattam leányomat!

Beszélni akart Kirillel, de abbahagyta, mert előre látta, hogy nem ér el vele semmit.

— Vagy magam megyek a püspökhöz, vagy Gábor atyának kell hozzá menni. Talán az észére téríti. Vagy pedig hazaviszem Murkát magammal. Ez hallatlan! Ha szentté akar lenni, mért nem lett szerzetes; mért házasodott meg? Óh szegény, szegény Murkám!

Nikolajevna Anna alig beszélt Kirillel, azt sem szerette, ha rá kellett nézni. Murkát azonban szomorúsággal és részvétellel szemlélte.

A szülésen szerencsésen túl voltak; Nikolajevna Anna még kilencz napig volt ott. Alig kelt azonban Mura föl, elbúcsúzott s a bábával együtt hazament.

Még a gyermek keresztelőjét sem akarta megvárni, csak azt ígértette meg leányával, hogy a fiút, nagyatyja tiszteletére, Gábornak keresztelik.

Azzal az erős elhatározással, hogy cselekedni fog, elhagyta a lelkészlakot.

Gavrilovna Marja feltűnő gyorsan magához jött. A mint az ágyat elhagyta, majdnem egészen egészségesnek érezte magát és maga szoptatta gyermekét. A fiú is egészséges volt. Megkeresztelték s a Gábor nevet adták neki. Keresztszülők Alekszejevna Nadesda és Dementij kántor voltak, a ki birtokosnő komaasszonya mellett nagyon zavartnak látszott. De azért fölhasználta a szép alkalmat s a mikor senki észre nem vette, egy deszjatine földet kért komaasszonyától zöldséges kertnek. Természetesen meg is kapta s nagyon örült neki.

Nemsokára aztán olyan esemény történt, a melyet Lugovojében már rég vártak. Szombaton, az esti istentisztelet előtt volt, az egyházi egy kibitkát pillantott meg, mely egyenesen a templomhoz hajtatott. Régi-divatu kocsi volt, magas kerekeken, viaszkosvászonnal bevonva; olyan volt, mintha hús ember is belefért volna. Kétfogatos, rugónélküli s azért rettenetesen rázott.

Megállott az ajtónál, a lecsüngő viaszkosvászon oldalt fölemelődött s az így kinyílt ablakon kedves női fej tekintett ki. Kalapot viselt, mely alól szőke fürtök bújtak elő.

— Hol van itt Manuskriptov Rodion lelkész háza? — kérdé a fiatal asszony.

— Rodion atya háza? — kérdé az egyházi.
— Minek az a ház, hiszen üresen áll? Rodion atya már fél éve nincs itt.

Most eltűnt az asszonyi fej és helyén egy posztókalapos férfi feje jelent meg. Arcza napbaránított volt. Az egyházi bajuszt és serkedező szakállt is látott. Haja rövidre nyírott.

— Jó napot, kedvesem — mondá a férfi kellemes tenor hangon — te bizonyosan az egyházi vagy?

— Igen; az egyházi vagyok.

— Én pedig a Rodion atya helyére kinevezett lelkész. Mutasd meg a házát; megvettük és ott fogunk lakni.

Az egyházi levette a sapkáját és mondá:

— Tessék jönni!

Elkisérte őket a házig s az országúton három szekeret pillantott meg tele butorral s mindenféle háztartási eszközökkel. Aztán Kirillhez ment és jelentette:

— Az új pap, Rodion atya helyére, megérkezett.

— Ah, itt van? Igen örülök! — mondá Ki-

rill és gondolta — most már nem olyan nagy a veszély; rendeleteim már gyökeret vertek.

— Olyan fiatal, mint az atyuska! — tette hozzá az egyházfő.

Kirill nem válaszolt, de gondolta, annál jobb; fiatal pap könnyebben meg fogja őt érteni, mint öreg.

Másnap, a vasárnapi misén, az ájtatoskodók csodálkozva adtak helyet az új papnak, a ki az ikonosztasz felé lépegetett. Kicsiny és zömök ember volt; arczából egészség és öntudat sugárzott. Jól állott neki a sötét-lilaszín reverenda. Nem sietett, kimért lassu léptekkel haladt előre. A mint az ikonosztaszhoz vezető lépcső tetejére ért, meghajtotta magát és megcsókolta a szent-képeket. Úgy látszott, mintha egyszerre a nép felé akarna fordulni, hogy prédikáljon vagy kihirdesse:

— Sziloamszki Makari lelkész vagyok, a kit Rodion atya helyére küldtek ide.

De nem tette, hanem az oldalajtón az ikonosztasz mögé ment. Itt háromszor a földre borult, meghajolt Kirill előtt, a ki ornátusban állt az oltár előtt, s aztán oldalt ájtatosan megállott. Az egész mise alatt ott állott, imádságokat mormolt, a mise egyes helyein pontosan végezte a különböző nagy

és kis meghajlásokat s arcza a legigazibb ájtatosság öszpontosulását fejezte ki. A mise után Kirill-hez közeledett s megáldatta magát vele.

— Engedje meg, hogy bemutassam magam: Sziloamszki Makari lelkész.

Kirill is bemutatatta magát és kérte, hogy a mise után látogassa meg.

— Igen, hiszen magától értetődik, értekezünk kell -- mondá Sziloamszki.

Együtt teáztak Kirillnél. Kitünt, hogy Sziloamszki vidám, beszédes ember, a ki nagyon sokat tud beszélni a szemináriumról, a tanárokról, a rektorról és inspektorról. Az elmúlt nyáron végezte a tanfolyamot és egész éven át templomi énekes és szoltárolvasó volt. Kirill emlékezett rá, mint első osztályosra, mikor ő a szemináriumot bevégezte.

— Mikor elutazásom előtt a püspöknél voltam, hogy elbúcsúzzam, igen elismerőleg nyilatkozott önről. Azt mondta, igen okos ember s mindnyájan tanulhatnánk öntől! — tette hozzá Sziloamszki.

— Nagyon köszönöm öméltóságának a jó véleményét.

— Reményilem, hogy békében és egyetértésben fogunk élni, — mondta az új pap, miközben fölállott és ajánlotta magát.

— Igen fogok örülni!

Kirill elkerült minden magyarázgatást. Azt gondolta, majd magától is tisztába jön mindennel.

Mielőtt beesteledett volna, Obnovlenszkiék elementek Krupejev asszonyhoz. Mura betegsége óta most volt először Alekszejevna Nadesdánál. Az ebédlőben ültek a teaasztalnál. A kertre nyíló ablakok nyitva voltak, már virágzott az orgonafa s illata a szobába is beáradt. Kirill elmondta, hogy az új pappal megismerkedett, s nagyon örült, hogy még fiatal s Lugovoje az első állomása.

— Gyakorlata még nem igen van, tehát az önzés sem verhetett még benne gyökeret. A fiatal lélekhez könnyebben hozzáfér a jó, meglássa, jó paptárs válik belőle.

Alekszejevna Nadesda kétkedő mosolylyal fogadta ezeket a nyilatkozatokat. Szemei mintha azt mondták volna:

— Milyen naiv, ártatlan gyermek vagy! Sohasem fogsz nézeteiddel megegyező társat találni, mert hozzád hasonló nincs több!

Bejelentették az új papot. Alekszejevna Nadesda elhatározta, hogy a mellékszobában fogadja s azért átment oda. Az ajtó félig nyitva volt s Obnovlenszkiék hallhatták az egész beszélgetést.

Sziloamszki komolyan és tisztelettel teljesen lépett be s szemeivel a szentképeket kereste; mikor végre a szögletben egy kis képecskét fölfedezett, háromszor keresztet vetett s a kép irányában meghajtotta magát. Aztán a háziasszony előtt is meghajlott.

— Engedje meg, hogy bemutassam magam: az ujonnan kinevezett pap, Sziloamszki Makari.

Alekszejevna Nadesda viszonzta a köszöntést s helylyel kínálta meg a látogatót.

— Már régen megérkezett? — kérdezte, hogy megkezdje a beszélgetést.

— Csak tegnap. De mégis kötelességemnek tartottam, hogy már ma résztvegyek az istentiszteletben és magamat idősebb tisztársamnak bemutassam. S most siettem, hogy önnél is tiszteletemet tehessem. Engedje meg, nagyon tisztelt Alekszejevna Nadesda, hogy számíthassak jóakarására.

— Szolgálatára állok!

— Nem, egyelőre nincs szándékom kéréssel terhelni; később azonban, ha esetleg valami előfordulna; ha például egy pár tehenet vennék — mivel tartsam azokat? Vagy ha talán kevés szénám volna — kihez forduljak, ha a jószívü földbirtokosnőhöz nem?

— Szolgálatára állok — ismétlé Nadesda és fölállott; arczkifejezése még ridegebb volt, mint a bemutatásnál.

— Nem alkalmatlankodom tovább! — mondá Makari atya, fölállott, jobb kezét keblére tette és lassan meghajolt.

Alekszejevna Nadesda fejével bólintott és mondá:

— Erre, ha úgy tetszik; ez az ajtó egyenesen a kertbe vezet. Bizonyosan saját lovai vannak?

— Igen, egy pár! Feleségem hozta magával, jól futó állatok!... Ajánlom magamat!

Alekszejevna Nadesda visszatért az ebédlőbe és azonnal elkezdett kertészeről beszélgetni, a ki három nap óta kószál, iszik és elhanyagolja munkáját. Szemmelláthatólag kerülte a beszédet az imént fogadott látogatásról.

— Miért nem szól semmit a vendégéről? — kérdé Mura.

— Rossz benyomást tett reám — viszonzá Alekszejevna Nadesda s ismét a kertészről beszélt.

Kirill szomoruan hajtotta le a fejét és magában gondolta:

— Alig mutatja magát, mindjárt tolakodik; még nincsen semmire sem szüksége, de már attól

fél, hogy önzetlen embernek tarthatnák. Különös, honnan tanulják ezt? A szemináriumban nem tanítanak ilyesmit, neki meg nincsenek olyan hosszú tapasztalatai! Csakugyan az ember vérében van-e s mint valami jellemzetes hajlam öröklődik nemzedékről nemzedékre? Milyen szomorú dolog, milyen szomorú.

Az est lassan és unalmasan telt el. Alekszejvna Nadesda a rossz benyomás hatása alatt állott. Igyekezett ugyan vendégeit mulattatni, de sehogy sem sikerült neki. Kirill figyelmetlen volt, s csak egyes szótagokkal felelt. Paptársainak vérében fekvő s nemzedékről nemzedékre átöröklő sajátos természetére gondolt.

Nagyon korán — alig volt még kilencz óra — haza mentek. Mura gyermekéhez sietett. A folyosóra érve, meglepte őket, hogy a diakonus és a kántor ott voltak; zsámolyokon ültek, melyeket Fökla hozott ki nekik. A mint a háziak beléptek, kalapjukat kezükben tartva, mind a ketten fölállottak.

— De, uraim, miért ülnek idekünn? Mért nem jönnek be? — kérdé Kirill. — Fökla, mért nem mondtad, hogy menjenek be?

— Mondtam, hogy jőjjenek a szobába, de nem akartak, atyuska! — válaszolt Fökla.

— Ej, tessék hagyni, nem tesz az semmit! Itt künn nagyon jó idő van, a levegő kitünő! — mondá a diakonus.

Kirill bevezette őket a szobába. Gavrilovna Marja a hálósobába ment, hogy gyermekével foglalatoskodják.

— Nos, mit kívánnak, uraim? — kérde Kirill, miután leültette őket.

A diakonus torkát köszörülte és akadozva kezdé el:

— Saját ügyünkben jöttünk, Kirill atya... Már régen föltettük magunkban Dementij Jermilics és én, hogy alkalmatlankodni fogunk és figyelmét fölhívjuk, hogy... izé...

Dementij észrevette, hogy a diakonus nem tudja magát czélszerűen kifejezni, azért hangosan köhécselt és a következő szavakkal szakította meg:

— Tönkre megyünk, Kirill atya, tisztára tönkre megyünk!

Kirill ránézett.

— Hogy-hogy? — kérde.

— Majd éhen halunk, Kirill atya!

— Éhen halnak?

— Igen, éhen halunk, Kirill atya! Sokáig vonakodtunk ezzel alkalmatlankodni, de most már

nem bírjuk tovább. Nagy családunk van s nincs ennivalónk, sokkal kevesebb van, mint a mennyivel jóllakhatnánk . . . A birtokosnőtől kapott fizetés nem futja mindenre, földünk is kevés van; más bevételektől el vagyunk tiltva, de hiszen nem is fordulnak elő . . .

— Úgy van, ez tiszta igazság! — bizonyítja a diakonus.

— Nem kívánunk fölösleget, Kirill atya, csak a szegényes élelmet, a mindennapi kenyeret. Gyermekünk sírnak, Kirill atya, enni akarnak.

Kirill kezét hátratéve, lehajtott fejjel járt alá s föl a szobában. Most már teljesen tisztában volt vele, hogy a kis fizetés tényleg nem lehet nekik elég. Hiszen a saját fizetése is alig futotta; ezek pedig sokkal kevesebbet kaptak és sok gyermekük volt; neki ellenben csak egy van, a ki egyelőre nem kerül semmijébe. Helyzetük csakugyan bajos. És ő maga volt szegénységük oka s nem állott hatalmában segíteni rajtuk. Ha neki valami fölöslege volna, szívesen átengedné nekik, de bevétele alig fedezte saját szerény szükségleteit. Az újonan bevezetett rendszerről lemondani nem akart és nem tudott, mert ezt az első győzelmet semmi áron sem volt szabad föladnia.

— Kirill atya! — kezdé ismét a diakonus óvatosan.

Kirill kérdőleg tekintett reá.

— Egy kérést szeretnénk elébe terjeszteni.

— No, és mi volna az? — kérde Kirill türelmetlenül. Szívéből kívánta, hogy ez a kérés rájuk nézve lényeges, rá nézve pedig teljesíthető legyen.

— Nekünk kevés földünk van, önnek azonban, Kirill atya, több, sőt meglehetősen sok van; azonkívül teljesen parlagon hever. Nem engedhetné át nekünk . . . a termés negyedrészt megadnók érte?

— Mennyi föld esik az én részemre? — kérde Kirill élénken.

— Negyvennégy deszjatine földje van, azonkívül hat deszjatin rétje, összesen ötven.

— Hisz ez kitünő, egészen pompás! — kiáltott Kirill örömmel. — A tietek lehet; használjátok magatoknak! Nekem nem kell semmi! Nekem sem időm nincs hozzá, de meg nem is értem; van is anyyim, a mennyire szükségem van. Igen, igen! Csak munkáljátok, átengedem nektek!

Az egyház szolgálóinak elállott a szájuk.

— De hogyan . . . — kezdé Dementij, de aztán okosabbnak tartotta hallgatni.

Kirill egy pillanatig gondolkodott.

— De mondjátok meg, elég lesz-e az aztán nektek? — kérdé.

— Nagyon hálásak leszünk; igazán köszönjük — viszonzák az egyházzolgák egyszerre s mélyen meghajoltak.

— No, akkor Isten veletek; dolgozzatok, csak ne haragudjatok reám!

Az egyházzolgák meghajtották magukat és elsiettek.

— Istenes, igazán apostoli ember.

— Holnap korán reggel elkezdjük a körül-
árkolást; még meggondolhatná magát vagy lebeszél-
hetné az úrasszony vagy Makari atya.

— Ez a Makari más fajtából való! Ravasz egy ficzkó . . . látszik mindjárt rajta. Bejön a templomba, ájtatoskodik, aztán mindjárt az úrasszonyhoz szalad, bizonyosan, hogy kikunyoráljon magának valamit!

— Ej, mit törődünk vele! Most már jó dolgunk van! — mondá Dementij elégedetten és a diakonusnak a vállára ütött, úgy, hogy ez meghajlott nehéz keze alatt, mint valami nádszál. — Mindegyikünk kap a maga tizenöt deszjatinejéhez még huszonötöt, az éppen negyvenet tesz ki. Hiszen

valóságos földbirtokosok vagyunk, diakonus atya!
Igazán istenes ember, igazán istenes!

— Bizonyosan nincs valami rendén a fejében.

A mint Kirill bement a hálószobába, kérdé
Mura:

— Miért tetted ezt, Kirill?

— Szükségük van rá, Mura, igazán szegények! — válaszolt ez.

— Hatszáz rubel bért kaptunk volna érte.

— Ohó, honnan tudod? — kérdé Kirill csodálkozva.

— Fökla mondta! — válaszolt Mura szomorún s nem szólt róla többé egy szót sem. De Fökla, a ki szintén hallotta a beszélgetést, magán kívül volt s haragjának nagy csörömpöléssel adott a konyhában kifejezést.

XII.

Sziloamszki Makari atya azokhoz a szeminárium hallgatókhoz tartozott, a kik már az első osztályban, gyermekkoruk óta, minden tehetségüket és törekvésüket meghatározott czél felé — a plébániára — irányozzák. A plébánia nem egyéb a szemükben, mint jövedelmi forrás; az egész gabnás-zsákokból, a jómódú hívek önkéntes adományaiból, élő és sült tyúkokból és csirkékből, jóízü kirántott lepényből, egy csomó másfajta élelmiszerből, előnyökből és bevételekből, egyszóval olyan járulékokból áll, a melyekkel minden hívő lelkipásztorának tartozik; a plébánia olyan hely, a melyen a papot tejbe-vajba fürösztik. Ehhez járul még, mint az egésznek kiegészítő része, a szolgálat: a mise, a vecsernye, a hajnali mise és a többi szertartások. Hogy a népre is gondolna, a melylyel dolga van, a kötelességekre, melyeket a hitközség körülményei reá rónak, vajjon

tud-e és milyen befolyást tud gyakorolni nyájára — az eszükbe sem jut. Ha elérte célját, üzletet nyit. Ha elhívják valamilyen szertartás elvégzésére, teljesíti s megkapja érte fizetését. Hívói sem tartják másnak, mint a szertartások elvégzőjének; szellemi táplálékot nem várnak tőle, azt kivéve, mely a templomi szolgálatban előírva és a szertartásban benne van.

Ezek a szemináristák tudni-vágyukat a tankönyvekig mérsékelik. Irodalmi ismereteiket kézikönyvekből és kivonatokból merítik. Még a teológiai irodalomból sem ohajtanak többet tudni, mint tankönyveik. Ilyen módon semmi sem téríti el őket a kitűzött iránytól, előkészülnek a plébániára, mint inaskodási éve alatt valaki a csizmadia mesterségre. Később, ha művelt emberek közé kerülnek, gyakran csodálkozást keltenek rövid, de helyes ítéletükkel, mint például, hogy Gogol jó író volt, Turgenjev írta a »Füst«-öt, Puskin »Anyégin«-t. Ha aztán megkapták a plébániát, előfizetnek a »Niva«-ra* és a hivatalos egyházi közlönyre, s erre szorítkozik minden összeköttetésük a művelt világgal. Ha az ember látja, hogyan élnek ezek az emberek, szomorkodni kell

* Képes családi lap.

korlátoltságuk és ürességük miatt és önkéntelenül azt gondolja az ember:

— Ugyan mire tanítják meg ezek a tudatlan népet? Milyen lehet az a fény, a melylyel ezt a népet felvilágosítják?

Lassan-lassan elfelejtik azt is, a mit a kivonatokból tanultak s a helyett, hogy hívőiket magukhoz emelnék, leereszkednek hozzájuk s elsajátítják előítéleteiket és babonáikat.

Makari atya, mint szeminárista, énekes is volt a püspöki karban. Magas tenorhangja volt s világi ismerősei még azt is tanácsolták neki, hogy színpadra lépjen. Ő azonban gyakorlati oldaláról fogta fel az életet, hírnévre nem vágyott s azt tartotta: »Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok« s okosabbnak tartotta pappá lenni. Énekesi minőségben tett szolgálataiért adta neki a püspök a lugovojei állást, mert ezt a falut igen jövedelmező helynek tartották. Egy közvetítő útján megvette Rodion atya házát s fényes bevételekről való reménnyel teljes álmok között jött Lugovojébe. De már az első temetésnél, mikor semmit sem adtak neki, keserűen csalódott. Restelte mindjárt az első alkalommal érvényesíteni követelését a paraszttal szemben s azért a templomszolgától kérdezősködött.

— De hogy vagyunk itt a fizetéssel? Mi itt a szokás? Előre fizetnek itt vagy utólagosan?

— Itt sehogy sem fizetnek! — mondá Dementij s ravasz pillantást vetett a diakonusra, mintha mondani akarná: »Figyeljen csak diakonus atya, milyen képet fog ez most vágni!«

Sziloamszki nem vágott semmiféle képet, hanem mereven, majdnem dühösen nézett rá.

— Nem tréfából kérdem, — mondá boszúsan — hanem mert tudni akarom, mi itt a szokás.

Dementij ismét kifejezéssel teljesen pillantott a diakonusra, mintha mondani akarná:

— Figyeljen csak, diakonus atya, figyeljen! Aztán hangosan szólt:

— Az itteni szokás az, hogy szertartásokért nem fizetnek semmit; mindent ingyen csinálunk, teljesen ingyen. Csak ha halotti toroknál vagy más alkalmakkor lakomára hívnak, azt fogadjuk el.

— Be akartok csapni! — mondá Sziloamszki még mindig boszúsan, de egy kissé nyugtalanodva is.

— Hogyan merném azt cselekedni? Bizonyosságom itt a diakonus atya!

— Igazán úgy van! — mondá a diakonus. — Kirill atya megérkezése előtt volt jövedelmünk,

még pedig nagyon jó jövedelmünk; de Kirill atya beszüntette.

— Beszüntette? De hát miből éljen az ember? Valahogy csak élni kell? Ez igazán érthetetlen!

— Megállj csak, majd megérted! — gondolta Dementij s felvilágosította:

— A fizetésből kell élnünk! A birtokosaszony sajátjából fizetést adott nekünk: a papoknak ötven rubelt havonként, nekünk sokkal kevesebbet.

Sziloamszki kihúzta tarka zsebkendőjét s letörölte a verítéket homlokáról. Úgy érezte magát, mintha verembe esett volna.

— Tehát ilyen szokások uralkodnak itt? Plébánia jövedelem nélkül?! Ha, ha! No majd meglátjuk! Meg kell vizsgálnom, honnan veszi az első lelkész magának a jogot ilyen rendeletekre. Majd meglátjuk!

Leplezetlen dühhel mondta e szavakat s egészen megfeledkezett papi állásáról. Olyan hevesen rángatta le kabátját, mintha darabokra akarná szaggatni.

Dementij és a diakonus kárörvendve mosolyogtak. Sziloamszki nem tetszett nekik s élvezetet találtak abban, hogy e nyilatkozattal gyötörhették, bár maguk is fájdalommal gondoltak régi jövedel-

meik elvesztésére. De most megnyugodtak. Kirill földjén, a melyen testvériesen megosztottak, már az első termés zöldelt s csakugyan földbirtokosoknak érezték magukat. Sziloamszki először hazament, aztán kalapját vette és egyenesen Kirillhez sietett. A mint az első lelkész lakásához ért, még köszönni is elfelejtett s ajtóستól rohant a házba. Magas tenorhangon kiabálta:

— Engedelmet, Kirill atya! Mi ez tulajdonképen? Miféle szokások ezek? Milyen joggal? Milyen törvény szerint?

— Miről van szó? Mi a kívánsága? — kérde Kirill, megtörülve a száját s felállott az ebéd-től. Gavrilovna Marja ijedten tekintett Sziloamszkira.

— Nem, én kérdezem öntől, hogy miféle joggon! Milyen törvény ez? Mutassa meg nekem ezt a törvényt! — folytatá Sziloamszki; a csalódás, a mit ez a legjobb és legjövendelőbb község idézett elő, egészen kihozta a sodrából. — Ha első lelkész is, ez nincs önnek megengedve; nem, engedje meg, ehhez nincs joga!

— De miről van szó, Makari atya? Semmit sem értek!

— Miről van szó? Ön a törvényes jövedelme-
ket megszüntette s ötven rubelnyi havi fizetést rend-

szeresített. Nekem nem kell az ön fizetése! Jogom van a törényszerű jövedelmekre!

— Igen — mondá Kirill szigorú, éles hangon — ilyen intézkedéseket tettünk, s ön alá fogja magát ezeknek vetni.

— Semmi áron! Alávessem magam az ön ki-
eszelte rendelkezéseknek? Ez nem fog megtörténni!
Visszautasítom ezt a fizetést s azt fogom követelni,
a mi megillet. De miféle joga van önnek ehhez?
Ez visszaélés megbiztatásával! Panaszt teszek s majd
kolostorba küldik! Ne képzelje, hogy azért, mert
magiszter, önnek minden szabad! A püspök jól ismer,
énekes voltam... Várjon csak!

— Bár én egyáltalán nem voltam énekes,
mégis kérnem kell, hogy távozzék innen, mert illet-
lenül viseli magát! — jegyezte meg Kirill, a ki
alig tudta haragját féken tartani. Ez a fiatal pap,
a ki alig kezdett saját munkája után élni, már
makacsul követeli a jövedelmét! Ez febőszítette
Kirillt s egyúttal nagyon megszorította. S meny-
nyit remélt attól, hogy ez a pap fiatal; azt hitte,
kevésbé kerítheti hatalmába az önzés! Rodion atya
öreg ember volt, a ki ragaszkodott a régi intézke-
désekhez, de még ez sem követelte olyan vadsággal
a járulékait.

A mint Sziloamszki a szigorú hangon tartott felszólítást meghallotta, hogy távozzék, egyszerre abba hagyta a beszédet és mérsékelte magát. Nem volt szándékában az első lelkészt megsérteni, nem is akart veszekedni vele. Ezt nem tervezte volt. De dühében nem vette észre, hogy csakugyan illetlenül viselte magát s rákiabált elüljárójára.

— Bocsásson meg! — mondá Gavrilovna Marjának és meghajtotta magát — megfeledkeztem magamról, magamon kívül voltam s talán sértőleg fejeztem ki magamat. De engedje meg, hogy kimagyarázzam magam . . .

Kirill azonban már nem hallgatott reá. Izgatottan járt alá s fel a szobában. Nyugalma oda volt. Egy fél évig egyedül volt a községben, s úgy tetszett neki, hogy új intézkedései teljesen gyökeret vertek, hogy Lugovojében törvényerőre emelkedtek, a melyeket többé nem lehet megtámadni. De különösen annak felismerése fájt neki, hogy ez a fiatal ember épp oly kevésbé értette meg, mint az öreg Rodion atya, sőt még kevésbbé. Mit jelentsen ez? Igazán egyesegyedül kell e téren maradnia? Igazán annyira megméltelyezte és áthatotta az új papi nemzedéket ez a dögleletes légkör, hogy a tiszta eszméket, feladatuk okos felfogását teljesen elfelejtették?

Hiszen mi akkor a pap feladata? Semmi más, mint a többi emberé: jól élni és öreg napjairól gondoskodni.

Kirill megállott s aggodalmasan tekintett Sziloamszkira. Aztán elcsendesült, majdnem fáradt hangon szólt:

— Mit használnak a hosszas magyarázatok, Makari atya; hogy nem értjük meg egymást, az világos. Sokkal különbözőbb természetünk van. Mások a fogalmaink, céljaink és törekvéseink. Önnek bevételek kellenek . . . nekem nem. Ön örül neki . . . engem sértenek vele. Ön azért jött ide, hogy jól éljen . . . én, hogy szegény, tudatlan embereknek szolgáljak. Mire való tehát a viszálykodás?! Hiszen minden világos. Csak egyet teszek még hozzá: Tegyen, a mit akar, de azt nem tűröm, hogy intézkedéseimen csorbát üssenek. Ez az egész, a mit önnek mondani akartam.

Kirill a pamlagra ereszkedett, sápadt és izgatott volt. Sziloamszki először zordonan reá, aztán Gavrilovna Marjára tekintett, megsimogatta kalapját, az ajtó felé fordult és kiment.

Sziloamszki egész héten dühös volt, de nem tett semmit. Kirill szavaiból kiérezte, hogy elhatározása, mely szerint jogaihoz minden áron ragaszkoz-

dik, erősen megszilárdult. Megértette, hogy Kirill nem önhitt makacsságból cselekszik és csodálatos intézkedéseit ugyanazzal a kifejezéssel jelölte meg, mint Rodion atya:

»Egy fixa idea.«

Egy hét eltelte után egy este meghívta Sziloamszki Simon diakonust teára. Az új papné fiatal, csinos szőke asszony volt, a ki csengő hangon, egy kissé selypen beszélt.

— Tudja, ez rettenetes, borzasztó! — mondá a diakonusnak s fénylő szemei sírni látszottak. — Nagy kiadásaink voltak, megvettük ezt a házat — és most ilyen meglepetés! Hát szabad az előljáróknak ilyen erőszakot megtűrni?

— Igen, igen!... És mégis megtúrik! Dementij Jermilics és én már egy éve nyögjük! — mondá a diakonus ravasz sajnálkozással, a nélkül hogy Kirill földjét említette volna.

— De mondja csak, diakonus atya, miféle személy tulajdonképen ez a birtokosasszony? — kérdé Sziloamszki.

— A földbirtokosnő? Isten tudja miféle személyiség. Sohasem látjuk. Úgy ül ott a kertjében, mint valami medve a barlangjában; nem közlekedik senkivel s kerüli a papságot.

— Hm . . . ez gyanus.

— Csak Kirill atyával van közelebbi ismeretségben. Gyakran látogatják egymást.

— Úgy, úgy! Ez nagyon gyanus, nagyon gyanus! Elmegyek a püspökhöz és tudatom vele.

— A püspökhöz? Ezt nem tanácsolnám!

— Miért nem? A püspök kedvel. Hiszen karénekes voltam.

— Igazán! Még szólót is énekelt! — erősíté büszkén az asszony.

— És még sem tanácsolhatom! — mondá a diakonus. — Nem tanácsolom.

— De legyen szíves, mondja meg, miért nem? Hiszen ez valóságos törvénytelenység! Ilyen törvény nincs is a világon!

— Lehet; de Rodion atya is éppen abban a véleményben volt; elment a püspökhöz és az eredmény nagyon rosszul ütött ki. A püspök azt mondta neki: »Ezt a papot, tudniillik Kirill atyát, az egész megyének példányképül állítom oda és helyeslem minden cselekedetét.« Ezek voltak a püspök saját szavai. A mikor pedig Rodion atya az első lelkész áthelyezésére czélt, azt mondta neki a püspök: »Nem, nincs okom őt megbüntetni, hanem téged, Rodion atya, nem bánom, áthelyezlek!« — És át-

helyezte. Lássa, ilyen véleménye van a főtisztelendő püspöknek.

— No, majd meglátjuk! — válaszolta Sziloamszki öntelten. — Az Rodion atya volt, ez meg én vagyok; az korántsem mindegy.

— Az kellene még! — mondá az asszony. — Hiszen mondom önnek, hogy még szólót is énekelt. Ezt nem mindenki tudja!

Egy szóval Sziloamszki elhatározta, hogy követni fogja Rodion atya példáját és elmegy a püspökhöz. Magával vitte feleségét is, mert rokonai voltak a városban.

Rodion atya püspöki látogatása után mindjárt elkezdtek beszélni a városban a fiatal Obnovlenszki-ről. Mesélték, hogy magiszter létére a faluba küldette magát, ott hallatlan újításokat eszközölt és beszüntette a papi jövedelmeket. Ezek a papok közt keringő hírek azonban csakhamar ismét elnémultak. Rodion atya bőszen dühében csak egy-két barátjának beszélte el. A püspökkel való beszélgetése után nem említette többé, még az egyenesen hozzá intézett kérdésekre sem felelt. Nem tartotta tehát többé senki sem illőnek, hogy foglalkozzék vele.

Sziloamszkiék meglátogatták minden ismerősüket s jó csomó volt belőlük. Makari atya elment

az atyuskákhoz, felesége pedig az anyuskákhoz. Sziloamszki még Meszov szemináriumi rektornál is látogatást tett s elmondta neki Kirillről való tapasztalatait.

— Igen, igen, ezt előre láttam s a püspököt figyelmeztettem is reá. Már akkor, mikor az akadémiából idejött, észrevettem rajta valami idegen-szerűséget és az önhittség szellemét.

— Mindig különcz volt, most meg már egészen megbolondult! — jegyzé meg a jelenlevő fiatal Meszov, a ki nagy sikerrel felügyelősködött a szemináriumban. — Kérem, miért kell egy magiszternek magát a falun eltemetni! Van ennek valami értelme?

— Tudja mit, Sziloamszki — ajánlotta a rektor — ne menjen azonnal a püspökhöz. Én előbb előkészítem, egy komoly szót szólok vele. Ezt a fiatal embert közös erővel észére kell téríteni. Vagy még jobb lesz: jöjjön holnap reggel tíz órakor a püspökhöz, én is ott leszek.

Kirill csodálatos dolgainak a híre bámulatos gyorsan terjedt el a város valamennyi plébániáján; aznap este már Fortifikantov Gábor atyához és feleségéhez is elhatott.

— Az istenért, mi lesz ebből! — kiáltott

Nikolajevna Anna. — Most már az egész város beszél róla! Nemsokára az egész kormányzásban elterjed a híre! És ez az ember a vöm, a leányomnak a férje! De hát maradhat ez így? Gábor atya, neked kell rendszabályokat keresni, el kell menned a püspökhöz, kérni, követelni . . . magam sem tudom, mit csinálni! Meg kell menteni a leányunkat!

Gábor atya nyugodt jellem volt és minden alkalommal ehhez a mondáshoz tartotta magát: »Semmit sem esznek olyan forrón, mint a hogy föltálalják.« Ennek daczára felesége önfejlü követeléseinek engednie kellett s elment a szemináriumi rektorhoz, hogy vele tanácskozzék. Elhatározták, hogy együtt mennek a püspökhöz. A mint oda értek, a ház előtt egy négyfogatu fekete-lovas hintót találtak. Fölsiettek. A rektor méltóságteljesen előre ment, öt rövid, élénk lépésekkel Sziloamszki követte, s némi távolságban, gondolatokkal terhes, lehajtott fövel lépdelt lassan és lustán Fortifikantov Gábor atya.

A püspök nemsokára megjelent. Sötétzöldbe játszó selyembe volt öltözve, fején kalap, vállain hosszú köpönyeg. Jobbjában értékes fogantyúval el látott vastag nádpálczát tartott, baljában az olvasót — nem a közönségest, mely fekete selyemmel bevont

gyöngyökből állott, hanem egy másikat, ritkas szép drágakövekből. Kikocsizni készült.

— Milyen tiszteletreméltó triumvirátus! — mondá vidáman. — Már tudom, miért jöttetek! Te, énekes, Obnovlenszki Kirill ellen jössz panaszkodni; nem úgy van? Látom a szemedből! A rektor atya pedig tekintélyével akar támogatni! A mi pedig téged illet, Gábor atya, bizonyosan csak a jó társaság kedvéért jöttél. No, mi baj? Beszéljetek! Ki fogja a szót vinni?

— Valóban, méltóságos úr... — akarta Sziloamszki kezdeni.

— Persze, hogy kitaláltam! Panasz! Nincs jövedelem! Mi, nem úgy van?

— Én is kötelességemnek tartom — kezdé most a rektor méltóságteljes hangon. De a püspök nem hagyta őt sem beszélni.

— Szégyeljétek magatokat, barátaim, szégyeljétek magatokat! — mondá nekik szigoruan. — Örülni kellene az ilyen jelenségnek; — ti pedig panaszokkal álltok elő! Megvetette a városi jólétet, elutasított magától minden megtiszteltetést és önzetlenül szolgál felebarátjainak. Hát rossz ez? No, rektor atya, te elismert dogmatikus vagy, mondd meg, hogy tulajdonképen mi rossz van ebben?

— Méltóságos úr! A földbirtokosnővel gyanús viszonyban van! — sietett Sziloamszki megjegyezni, félve, hogy a püspök ismét félbeszakítja az első szónál.

Erre a nyilatkozatra a rektor elcsodálkozott. Gábor atya pedig elvörösödött a boszúságtól.

— Ostoba! — mondá a püspök szigoruan. — Ezért a hazugságért megérdemelnéd, hogy egy hónapra kolostorba dugjalak! Obnovlenszki tetteiben nincs semmi gyanús; lelke tiszta, mint egy gyermeké.

Miután a püspök ezeket mondta, a kijárat felé ment. A triumvirátus pedig, megütközve az elért siker miatt, egyedül maradt.

A mikor leértek, a püspök kocsija már elment. Mintha egészen önkéntelenül történt volna, hogy mind a hárman más-más irányban távoztak. Leggyorsabban Sziloamszki tűnt el, azt sem tudták, hová. Szégyelte magát, mert belátta, hogy árulkodásával az egész dolgot elrontotta.

Ez után az epizód után szélcsend állott be a lugovojei papok közt. Sziloamszki visszatért a városból s úgy tett, mintha semmi sem történt volna. A püspöki audienciáról sem ő, sem felesége nem szólottak egy hangot sem. Mikor a diakonus, a ki az ügy kimenetele iránt élénken érdeklődött, kér-

dezni merészelte, hogy tulajdonképen mit is mondott a püspök, Sziloamszki ártatlan képpel így szólt:

— Tudja, meggondoltam a dolgot és nem is mentem a püspökhöz. Illetlennek tartottam, hogy rosszat mondjak a paptársamról. Még árulkodónak tarthattak volna. Még egy ideig itt maradok s aztán az ok fölemlítése nélkül kérem az áthelyeztetésemet.

Kirillel szemben Sziloamszki igen udvarias és tisztelettel teljes volt; sohasem szólt többé ellene s hogy alázatosságát még inkább beigazolja, még feleségét is elküldte Murához, hogy meglátogassa. A két papné beszélgetett egymással egy negyedóráig az egész idő alatt a legfinomabb udvariasság szabályai szerint. Mura viszonzta a látogatást, ennyi volt az ismeretség.

Vége Sziloamszki nem bírta tovább. Mivel jövedelme nem volt s földjét is elmulasztotta megműveltetni vagy bérbeadni, elveszettnek tartotta a Lugovojében töltött időt. Még egyszer bement a városba, mint volt énekes, minden összeköttetését mozgásba hozta s végre más állást kapott. Juliusban Rodion atya régi háza ismét kiürült s Kirill, nagy meglegedésére, ismét egyedül maradt községében.

XIII.

Lugovoje lakosságát és az egész környéket nagy veszély fenyegette. Majdnem egész májusban és aztán egész júniusban egyetlen csepp eső sem esett. Mikor a rozs féllábnyi magasságra nőtt, elkezdett sárgulni és nyomoruságos, üres kalászokat hajtott. Azt remélték, hogy János napjára megváltozik az idő, talán majd esik s a búza megnő, de ez a remény sem teljesült: az alig kisarjadzott búza elhervadt, mielőtt kalászokat hajtott volna. Tíz versztnyire köröskörül szomorú képet nyújtott a mező: kiégett pázsitok és fekete szántóföldek. A háziállatok panaszos hangokat hallattak a kopár legelőn, az éhségtől s a napsugarak mérhetetlen forróságától elgyengültek és kimerültek. A kopár mezőn úgy állottak ott, mintha el volnának veszve s reménytelenül tekintettek a kék égre fel, a melyen még nyoma sem látszott a felhőnek. Időnként a vad dühnek egy neme fogta el az állatokat, s csoportonként

rohantak a patakhoz, összetaposták a kiszáradt medret, hol a remélt víz helyett csak keskeny, víztelen, kanyargó csatornát találtak, — a patak régen elapadt. S ismételt hangos panaszhangok hallatszottak erre a csalódásra. A kút vizét úgy őrizték, mint az aranyat s az emberek tenyerükből itatták a marhákat; attól is féltek, hogy a kutak egészen kiszáradnak s emberek és állatok elvesznek a szomjúságtól. A lakosoknak volt még tavalyi gabonájuk s most lassankint azt kezdték elélni. Mikor a rozs tönkrement, remélték, hogy a búzából lesz valami; mikor ez elpusztult, azzal a reménynyel vigasztalták magukat, hogy sikerül a köles. De most már julius vége közeledett, Illés napja is eső nélkül mult el, augusztus is megérkezett s most már el kellett temetni minden reményt.

A templomban, a szertartások alkalmával, mindenütt zordon arczokkal találkozott Kirill; maga is napról-napra búsabb lett. Ha a korecsma előtt haladt el, kiabálás, ének, káromkodás ütötte meg a fülét s visszaemlékezett arra, hogy jobb időkben ez a lárma ritkább, vidámabb s kevésbé zajos volt. Néha-néha azon csodálkozott, hogy mikép is van alkotva ez a tudatlan falusi ember, hogy még a legvégső nyomorban is talál valamit, a mit elihatik.

Megállott a korcsma előtt, megintette az embereket s őket eszükre téríteni igyekezett.

— Oh, atyuska — felelték a részegek — hiszen úgy is éhen halunk! S egy kicsit pityókosan könnyebben hal meg az ember.

— Nem meghalni kell most, hanem küzdeni! — mondá nekik aztán Kirill, de maga is érezte, hogy csak üres szavakat mond s a küzdelemre még gondolni sem lehet. — Nem küzdeni kell itt, hanem megadással várni a jobb időkre — ez volt a gondolata.

Augusztus közepén kezdtek a marhák elhullani. Az állatok kidőltek a szomjúság és erőtlenység miatt; a rét közepén, a hol éppen állottak, összerogytak és kiadták párájukat. Az egész falu jajgatott.

— Épp úgy járunk mi is, miut a szegény marhák! — mondták a parasztok, s az elhullott tehén láttára könyeztek, mintha valami kedves rokonuk halt volna meg.

Zordonan és megrendülve tért Kirill haza. Sötét gondolatok kavargtak agyában. Látta, mint fenyegette a közeledő éhség az embereket. Vigasztalta a többit, pedig maga is tudta, hogy szavai senkit sem vigasztalnak, mert itt valódi segítségre, kenyérrre van szükség. A kétségbeesés bizonyos neme

kerítette hatalmába. Voltak pillanatok, mikor egész munkássága, a melyre pedig sokat épített, közönséges időtöltésnek tünt fel előtte. Tulajdonképen mit is cselekedett? A népet tanította, felvilágosította, egyiket vagy másikat talán okosabbá is tette, egy-egy eltévedt lelket helyes útra térített! Most azonban az egészségről, sőt az emberek életéről volt szó — és most tehetetlen volt. Hogy nem vett el pénzt a parasztoktól, mindenesetre jó volt, de most nem volt többé érdem, mert nem volt semmijök, tehát nem is adhattak semmit.

Egyszer, a mikor feleségével együtt éppen ebédnél ült, temetésre hívták. Egy fiú jött érte piszkos, rongyos ingben, mezitláb; sápadt arcza tele volt foltokkal. Az édes anyja halt meg.

— Miben halt meg? — kérde Kirill izgatottan. Még három nappal ezelőtt látta ezt az asszouyt, Terpeliha Arinát, a mint két vödör víz terhe alatt meghajolva vánszorgott a kútról haza felé.

— Isten tudja! — felelte a fiú s szomoruan maga elé nézett. — Valószínűleg az evéstől.

— Mit akarsz ezzel mondani? — kérde Kirill növekedő izgatottsággal, lelke irtóztató dolgot sejtett.

— Tegnap korpalevest evett s ettől hasfájást kapott.

— Korpalevest, vagyis inkább polyvát! —
magyarázta tompa hangon Murának.

— Már annyira vannak, hogy polyvát kell
enniök!

Le s fel járt a szobában és magánkívül volt. Lelkében félelmes vihar dühöngött. Olyan erőt érzett magában, mely hőstettekre sarkalta, mintha nem is volna e földről való. Mura aggóató félelemmel tekintett reá. Azt mondta halkán a fiúnak:

— Menj csak haza; az atyuska majd elmegy!

S a mint a fiú elment, halkán kérdezte:

— Kirill, mi bajod van?

Felállott és hozzálépett. Arcza halavány volt, nagy szemei, mint valami lázbetegé, lángoltak. Mura megfogta a kezét.

— Rosszul vagy, Kirill? — kérdé Mura reszkető hangon.

— Oh, Mura! — mondá és fejét keblére hajtotta. Az asszony érezte, hogy sír és megnyugtatni igyekezett, de nem tudta, mi forrong belsejében.

— Kirill! Miért sírsz?

— Hogyan? Te nem látod? Az éhhalál kezdődik, ez az első áldozata; az éhhalál van itt, Mura! Az emberek között, körülvéve népes városoktól, melyekben ipar és kereskedelem virágzanak, a hol az

emberek az élvezeteknek élnek és bőségben úsznak... az éhhalál dühöng. Mura, ez rettenetes! Csak nem nézhetjük ezt tétlenül! Hát szabad nekünk ezeket a tápláló eledeleket ennünk, mikor ott meghal egy asszony, mert polyva-levest kellett ennie... Ez nem lehet! Itt cselekedni, segíteni kell!

— De mit tehetünk mi, Kirill? Hiszen magunk is szegények vagyunk! — mondá Mura.

Kirill nem felelt. Türelmetlenül kapta magára kabátját, vette a kalapját és elsietett. A fölbirtokosnőhöz szaladt. Bő ruhájának szárnyait magasba fújta a szél, karjait ide-oda lóbálta, a mint hosszú léptekkel szaladt. Úgy látszott messziről, mintha valami borzasztó, közvetlenül a föld felett repülő madár volna.

— Vajjon hová szaladhat papunk olyan gyorsan? — kérdezték egymástól csodálkozva a parasztok, a kik vele találkoztak; — történt talán valami? Milyen halavány, egészen halásápadt és a szemei hogy ragyognak...

Kirill alig vette észre, hogy már megtette a három versztnyi útat. Felszakította a kertbe vezető ajtót, átsietett a fason és nem is figyelt a dühösen ugató lelánczolt kutyára, a mely, bár gyakran látta, nem tudta megszokni hosszú papi ruháját. Felment

a lépcsőkön és az előszobába lépett. Itt a szobaleánnyal találkozott.

— Hol van Alekszejvna Nadesda? — kérde s a nélkül, hogy feleletet várt volna, bement az ebédlőbe.

Nadesda éppen asztalhoz ült. Mellette, magas székén, álla alá erősített asztalkendővel, fia ült. A mint Kirillt megpillantotta, letette kanalát és felállott. A fiatal pap külseje olyan szokatlan volt, hogy Nadesdának nem jutott eszébe őt ebédre hívni, — hanem izgatottan kérdezte:

— Mi történt? Beszéljen már! Gavrilovna Marjának vagy a gyermeknek valami baja történt?

— Nem, nem . . . Az éhhalál van itt! Az emberek éhen halnak! — kiáltotta izgatottan s karját felemelve, a falu felé mutatott.

Hangja s mozdulatai fenségesek voltak. Mintha valami benső ösztön kényszerítette volna, hogy ne közönségesen beszéljen, hanem hogy kiáltson, izgasson, prédikáljon. A szavak, melyek most ajkáról elhangzottak, egy fél órával ezelőtt dagályosaknak, fenséges kézmozdulatai pedig színésziéseknek tunket volna föl.

— De hát hol? — kérde Alekszejvna Nadesda. Tudta jól, hogy a faluban nem lesz aratni

való s hogy saját gazdaságában is beállott a szükség, bár nem olyan mértékben, mint a parasztnál; mert neki sok földje volt s itt-ott mégis termett valami. De hogy éhenhalásra kerüljön a dolog, azt nem sejtette.

— A faluban! — viszonzá Kirill ugyanoly izgatottan, mint előbb. Éppen most hívtak — egy temetésre. Terpeliha meghalt, mert polyva-levest evett. Ez pedig azt jelenti, hogy már nincs mit enniök. Mi pedig, ön és én, ízletes ételekkel lakunk jól és élvezzük az életet. Hallja-e, Alekszejevna Nadesda, én odaadok mindent, a mim van, de ez csak nyomorúságos kenyérmorzsa. Alapos segítségre van szükség! Ön segíthet és segítenie kell; hiszen jó szíve van!

Közönséges időben sohasem beszélt volna így vele. Tolakodásnak, mások ügyeibe való beavatkozásnak, sőt még koldulásnak is tartotta volna. De most nem törődött az illedelemmel; egyenesen a cél felé tört, hiszen az irtóztató éhhalált látta valóban maga előtt. Halvány arczán zordon lelkesedés égett s lángoló szemei a lélekbe hatoltak. Nem a szerény pap volt már, a ki néha félt még nézeteit is védelmezni s a ki, ha kissé élénkebb talált lenni, szenvedélyének megfékezésén és mérséklésén fáradozott,

hanem egy átszellemült próféta, hosszú, bibliai ruhájában, egy aszkéta sápadt arczával s azon a vértanúi fájdalom kifejezésével.

Nadesdát mélyen megrendítette a hír, a megjelenés és a beszéd. Ő is érezte, hogy elfogja az izgatottság s valami ellenállhatatlan vágy, hogy vele együtt jót tegyen.

Ettől a lelkesedéstől megkapatva, megfogta a kezét, megszorította s azután gyorsan a másik szobába ment.

Két percz mulva ismét visszajött s egy csomó bankót adott át neki.

— Nem sok, — mondá komolyan és reszkető hangon — csak háromszáz rubel. De a városban van több is, majd elhozzom! Engedelmet — tette hozzá, kezét homlokára téve, mintha meggondolna valamit, — a felügyelőmmel kell előbb beszélnem.

Előhívták. Hosszúszakállu, okos és élesszemű öreg ember volt, a ki már a boldogult Krupejevnel szolgált s a kinek jobb keze volt. Felügyelői állásában élte át a fiatal Krupejev hanyag gazdálkodását s a borisszák örült igazgatását; most maga vezette az összes gazdasági munkálatokat.

— Van gabonakészletünk? — kérdé Alekszejevna Nadesda.

— Nem sok, csak a mi a mult nyárról maradt! — válaszolt az öreg. — Nem érdemes eladni. Körülbelül száz pud búza és negyven csetvertj rozs van. Árpánk körülbelül háromszáz pud de erre magunknak is szükségünk van. Mindez, az idei rossz termést számba véve, alig lesz elég nekünk.

— Jól van, elmehetsz!

De a felügyelő nem ment; bizonyosan volt még egyéb mondanivalója.

— Asszonyom! Künn vár négy paraszt, kérik, hogy néhány véka gabonát adjunk nekik... Ha nem adnak — mondják — éhen kell vesznünk.

— Azonnal adj nekik!

— Parancsára.

A felügyelő eltávozott.

— Most pedig jöjjen! — mondá Kirill.

— Megyünk! — felelt Nadesda, és gyorsan kiadta fiát illető rendelkezéseit, aztán felöltözött. Mindketten úgy érezték, hogy gyalog kell menniök, mert kocsin menni oda, hol éhség és halál uralkodnak, illetlen és sértő lett volna. A nagy út mentén haladtak előre. És ismét csodálkozva állottak meg az arramenők, a mint a papot és földbirtokosnőt látták, hogyan sietnek izgatottan és

fáradhatatlanul a falu felé. Alekszejevna Nadesda alig tudta kísérijét követni.

Terpeliha halála csak előjele volt a veszedelemnek, mely Lugovojét érte. Ez az asszony csak véletlenül halt meg, mert a nagy éhség miatt nagyon teleette magát polyvalevessel. De az éhség a nagy falu fél lakosságát támadta már meg. Sok kunyhóban már nem volt kenyérre való, csak polyvájuk maradt még a mult évről, a mit a disznók meg nem ettek. Néhány házban a dologra fogott ökröket ölték már le, hogy húsukkal táplálkozzanak, de az állatok olyan soványak voltak, annyira elasztak, hogy a leöléssel alig nyertek valamit. A gyermekek duzzadt, sápadt arcukkal lustán játszottak az udvaron. Kirill és Alekszejevna Nadesda a legkülsőbb kunyhónál kezdték el s minél beljebb haladtak, annál nagyobb volt kétségbeesésük. Majdnem minden kunyhóban voltak betegek, a kik ápolás nélkül heverték a padkán, mert senki sem törődhetett velük. A férfiak külső munkát kerestek, de nagyon messze kellett menniök, mert az egész járásban rossz termés volt. Azonkivül a napszám olyan kevés, hogy a családnak alig maradt valamijè. Látnivaló volt, hogy már hetek óta éheznek, de a következmények csak most láthatók.

— Miért titkoltátok el a bajotokat? Mért nem fordult egyitek sem hozzám segítségért? — kérde Alekszejevna Nadesda.

A felelet reá — hallgatás volt. Úgy tetszett neki, mintha segítségét most sem vennék szívesen.

— Ha a pap nem volna velem, talán be sem engednének a házba, — gondolá s ez igen természetesnek és érthetőnek látszott. Hiszen számos éve élt már itt, a falu közelében, a nélkül, hogy eszébe jutott volna ezekkel az emberekkel törődni, hogy mit csinálnak, hogyan gondolkoznak, miként élnek. Visszavonult magányába, megvetette az embereket és csak fiának gondozásával foglalkozott. Hát ezek az emberek voltak azok, a kik lelkében a megvetés érzetét fölkellették? Nem, mások voltak, s ő ezektől is elfordult, még a templomban is csak nagy ünnepeken mutatta magát; aztán haza sietett, elrejtőzött omladozó kastélyába. Ezt a közönyösséget most bizalmatlansággal viszonozták.

Késő estig barangoltak kunyhóról kunyhóra s végre teljesen kimerülve értek a plébániára. Mura a legnagyobb nyugtalanságban volt; nem tudta fölfogni, mi lett Kirillel s Isten tudja miket el nem képzelt.

— Óh, ha láttad volna, mi van ott — kiáltá —

itt hagyta volna mindent s oda siettél volna te is. Éhezők és betegek — és sehol semmi segítség. Milyen irtóztató sorsnak van kitéve ez az elhagyott vidék! Míg csak valamennyire türhetők az állapotok, csöndesen és nyugodtan élik át az emberek egyik napot a másik után s egyebet nem is kívánnak. Alig mutatkozik azonban a szükség — akkor vesszük csak észre, hogy úgy élünk, mint a tenger közepén álló szigeten, egyesegyedül és elhagyatva. Istenem! Mennyi eszes, művelt és résztvevő lélek lakik a városokban, a kik semmit sem csinálnak vagy hiábavalóságokkal foglalkoznak! Jertek ide, ebbe a zordon vadonba! Életadó munka vár itt reátok . . . És ez a kapzsiság! Csakugyan igaz, hogy »homo homini lupus est!« Ezek a zsákmányra leső kereskedők a szükségét azonnal hasznukra fordítják s az élelmiszerek árát hihetetlenül fölemelik, mintha háborús időket élnénk. Ez borzasztó!

— Igazán nagyon szomorú dolgok! — mondá Gavrilovna Marja benső részvétellel — de mit tehetünk mi? . . . Hiszen magunknak sincs semmink!

Kirill hallgatott, de szemöldökét sötéten ránczolta össze. Nadesda elgondolkodva nézett ki az ablakon. Azt gondolta magában, milyen különös házasság is ez, s milyen kevésbé illenek ezek ketten

egymáshoz. Kirill lángoló entusiastá, idealistá, majdnem fanatikus, a ki eszméiért mindent elfelejt; Mura — korlátolt lélek, a ki minden új gondolatra, minden csak némi részben szokatlan tette elbámul. Nem érti meg, Kirill pedig oly kevésé gondol saját helyzetére, hogy ezt észre sem veszi.

Kirill íróasztalához ült. Erőtéljes hangú levelet írt a kormányzósági főváros minden teljeshatalmu személyiségéhez, a legsötétebb színekkel festette a lugovojei állapotokat, orvost, orvosságot és kenyeret követelt . . . Azután fölhívást fogalmazott, a melyet a lapok útján akart terjeszteni s melyben földieitől segítséget kér. Miután ezekkel elkészült, odaadta a leveleket az egyházfinak, Krupejev asszonytól erős és gyors lovat kért s a városba küldte. A mint ezt elvégezte, ismét a faluba ment. Reggeli három óra felé volt. A faluban már ébredtek. Alekszejevna Nadesda kocsijáért küldött és haza hajtattott. Miután meggyőződött róla, hogy fia nyugodtan alszik, azonnal visszatért ismét a faluba.

Két nap és két éjjel dolgoztak fáradhatatlanul. A hol szükségét szenvedőket találtak, mindenütt pénzt és kenyeret osztottak ki közöttük; főgondjukat azonban a betegekre fordították, a kik nagy számmal voltak. Szerették volna fölismerni a betegséget,

de nem sikerült nekik. A betegek nagyobbbrészt lázban voltak, félrebeszéltek; Kirill hastifusznak gondolta, de mivel a betegség szimptomáit nem ismerte, nem volt bizonyos benne. Hármát temetett el a két nap alatt, Terpeliha a negyedik volt. Harmadik nap segítséget kaptak, egy önkéntes ápolónő szegődött hozzájuk. A községi irnok felesége volt, csunya, himlőhelyes, de jószívü, negyven éves asszony. Valamikor apácza volt s az orosz-török háborúban is mint ápolónő működött s ismert még néhány gyógyszert. Borogatásokat, mustárt, dörzsöléseket alkalmazott, sőt még belső orvosságokat is rendelt.

A harmadik nap orvost küldtek ki; egyelőre ennyire szorítkozott a kormányzósági főváros egész segítsége.

XIV.

Gavrilovna Marja most egész napokig sírt. Kirill egyedül hagyta. Ritkán, legfeljebb kétszer jött haza naponkint, szórakozottan elmesélte neki tapasztalatait, aztán ismét eltávozott. Mura már legalább tízszer tette fel magában, hogy beszél vele, de sohasem volt reá alkalom. Végre majdnem kényszerítenie kellett, hogy meghallgassa.

— Kirill, mit csinálsz te tulajdonképen, hol jársz? — kérdezte zsebkendőjét készen tartva, mert szemei mindig tele voltak könnyekkel.

Kirill elgondolkodva nézett rá, mintha nem értené a kérdést.

— Csak nézd meg magad, milyen vagy! Nem ismerek rád! Belebetegszel, meghalsz . . .

— Ugyan ne beszélj, Mura; ilyenre még gondolni sem szabad! Kötelességem s ezért teljesíteni fogom.

— Te csak magad gondoltad ki ezt a kötelességet! Elfelejtetted, hogy feleséged és gyermeked van!

— Igaz, Mura, úgy van! Vannak pillanatok, sőt órák is, mikor elfelejtem. De hiszen gondolhat-e az ember magára és övéire, ha annyi nyomorúság és kín van szemei előtt?

— Minden fájdalmat nem enyhíthetsz, minden bánatot nem úzhatsz el!

— Ne beszélj így, Mura, kérlek, ne beszélj így! Így csak azok beszélnek, a kik a bánatot elüzni, a fájdalmat enyhíteni egyáltalán nem akarják. Ha nem tudsz minden fájdalmat enyhíteni, enyhítsd azokét, a kikét látod, tégy annyit, a mennyi erőtől telik! Hol vetted ezt az átkozott életbölcseséget, mely szíved szavát elnémítja? Oh, Mura, ha tudnád, mennyire fáj, hogy ilyet kell tőled hallanom! Hiszen a feleségem vagy, elválaszthatatlanul vagyunk egymáshoz csatolva. És mit teszel? Vissza akarsz tartóztatni, nem akarsz elengedni, holott én a részvét és könyörületesség szolgálatában szent művet akarok végrehajtani. Hiszen még fiatalok vagyunk! Csak ezekben az években képes az ember nemes lelkesedésre s ezért feláldozza saját jólétét. Majd eljönnek az érettség évei, akkor valószínűleg közönyösekké leszünk mi is minden iránt, a mi kis

fészünkön kívül esik. Miért siessünk hát, Mura, miért siessünk?

— Ezt nem értem, Kirill! Nem értem és csak azt az egyet látom — hogy nem szeretsz engem. Mindenkit inkább szeretsz, mint engem és fiunkat.

— Hallgass, Mura! Hiszen mi van abban? Igaz, hogy az egész emberiséget szeretem; de téged és gyermekünket különösen. Mit tegyek, ha nem tudok másképen? Nem, nem Mura, — tette hozzá, ismét bátorságot merítve majdnem vidáman. Közel ment hozzá, megfogta a kezét és homlokon csókolta:

— Ne beszélj így, ne tarts vissza. Te egészséges vagy és fiunk is egészséges; most nincs szükségetek ápolásomra, ott pedig, ha tudnád, ha látnád, mennyire szükség van reám!

Elment, Mura ismét elkezdett sírni. Aztán még Fökla is előállott panaszával:

— Na, a mi itt történik, az megfoghatatlan! — s kötőjével letörölte könnyeit — ha magát, kedves, szerencsétlen anyuska látom! Igazán szegény, szerencsétlen teremés! Még rendes eledele sincs... Tojás, meg aludttej, ez minden. Úgy bőjtöl, mintha apácza volna!

Mura most igazán csak a legszükségesebbet ette. Kirill egész augusztusi jövedelmét kiosztotta

a szegények között s azzal kellett megelégedniök, a mit a kereskedők hitelbe adtak.

Fökla folytatta:

— Éjjel és nappal egyedül van kis gyerekével, mintha nem is volna férjes, hanem szegény, elhagyatott özvegy! Ő azonban, a férje, az atyuska azzal a birtokos asszonynyal mászkál... Isten tudja... Nem mondom... Isten őrizzen, hogyan is volna az lehetséges! És mégis... Tudja az Isten!

Mura az ablaknál állott s kinézett, hogy Fökla elől elrejtse az arcját. Az utolsó szavak rettenetesen hatottak reá, hangosan felzokogott.

Látta, a mint Kirill az uton ment s egy kis kövér emberrel találkozott — tudta, hogy a városból érkezett orvos. Aztán utolérte őket egy kocsi, a melyben Alekszejevna Nadesda ült; Kirill és az orvos felültek s mindhárman a falu másik végére hajtattak. Mura elfordult az ablaktól. Vajjon megrongált idegei vagy Fökla célzásai voltak-e oka — ebben a pillanatban egészen tisztán érezte, hogy Alekszejevna Nadesdát gyűlöli.

A templom felől jövő különös zajra összerezzen. Felszárította könyeit és kiszaladt a lépcsőre. A mint megpillantotta a kocsit, mely egyenesen a ház felé tartott, szíve hangosan dobogott és léleg-

zete elállt. Két perczezel később alétan feküdt Nikolajevna Anna karjaiban s Obnovlenszki, az öreg diakonus, támogatta reszkető kezeivel.

Bevitték a szobába s lefektették a pamlagra — elájult. A míg vele foglalkoztak, Fökla sietett, hogy az érkezetteket a történekről suttozva értesítse.

— És higyje el, drága anyuska, annyit szenved — hogy valósággal hihetetlen! Napról napra teljesen egyedül van a gyermekkel! Nincs mit enniök! Elhíheti, hogy rendes táplálékot nem vesz magához — Kirill atya pedig azzal az úrnővel a paraszt-kunyhókat járja.

Ezt aztán elmondta összes részleteiben is. Az öreg diakonus lehajtott fővel hallgatta, úgy érezte a fia bűnét, mintha a sajátja volt volna. Szándékosan hívták el Usztimjevkából és hozták ide, hogy fiát atyai intelmekkel észére térítse. Bár nagyon jól tudta, hogy ez nem fog neki sikerülni, még sem mert ellenszegülni a székesegyházi papné parancsának s eljött vele.

— Sejtettem ugyan, hogy jót nem fogok itt találni — mondá a székesegyházi papné könyes szemekkel — de ilyesmit mégsem tettem volna föl a fiáról; nem, ilyet nem vártam!

A diakonus, kezeit térdére fektetve, lehajtott fővel ült. Tudta jól, hogy mit válaszolna neki a fia.

— Édes atyám, nem az evangélium szerint cselekedtem? Nem az irgalmas szamaritánus vagyok-e, a ki megkönyörül a sebesülteken és kimossa sebeiket?

És az öreg nem tudna reá mit felelni.

Mura nemsokára magához jött és fölkel.

— Most elromlott a tejem! — mondá. — Mivel fogom a gyermeket szoptatni?!

Anyjának kérdéseire eleinte nem felelt, később azonban elmesélt mindent. Nikolajevna Anna határozottan kijelentette, hogy nem fogja továbbra is túrni az ilyen csúfos viselkedést s majd megtanítja, hogy észére térjen. Megparancsolta leányának, hogy azonnal csomagoljon össze és készüljön az útra. Fökla helyeselte ezt az eljárást és buzgón segített a pakolásban.

— Ez helyes, anyuska, helyes, galambom! Higgye el, hogy ez az atyuskát nem sokára észére téríti.

Mura megijedt e határozat hallatára, kérte, hogy várjanak még, gondolják meg, de anyja hajthatatlan volt.

— Ha téged és fiát szereti, hidd el, azonnal visszahoz ismét; ha pedig nem szeret, no — akkor vigye el az ördög! — jelentette ki határozottan.

A diakonusnak, a ki hallotta e szavakat, ez már sok volt; elment a faluba, hogy fiát fölkeresse s a fenyegető veszedelmet értésére adja. Míg fiát kereste, összekötözték a málhákat és Mura, anyja és fia kíséretében, könyező szemekkel úton volt a város felé.

Az orvos járványos hastifuszt állapított meg.

Külsejére nézve ez a doktor nevetséges ficzkó volt — kicsiny, vastag, szélesvállu. Rövid, de határozott léptekkel járt. Minden lépésnél előre tolt a hol egyik, hol a másik vállát. Arcza vörös volt és széles; rövid, négyszögletes, hirtelenszöke szakállt viselt; orra pisze, szemei szürkék és nagyok, haja sűrű és rövidre nyirt, mint a kefe. Szürke vászonruhába volt öltözve, sapkája is ugyanabból a szövétből készült s ellenzője vízszintesen állott nagy homloka fölött.

Energikusan fogott a munkához, Kirillel és Krupejev asszonynyal úgy bánt azonnal, mint régi jó ismerősökkel. Neve Szaposkov Andrejevics Arkadi volt.

— Előbb aludja ki jól magát, asszonykám,

mert így az orvosságot szájuk helyett fülükbe tölti a betegeknek! — mondá Alekszejevna Nadesdának.

Ez természetesen túlzás volt; Alekszejevna Nadesda igen lelkiismeretesen töltötte be az irgalmas nővér kötelességeit, de a doktor megérkezésének a napján csakugyan nagyon el volt fáradva. Negyvennyolcz órán át nem hunyta be a szemét. Kirillnek azt mondta, hogy pompás ápolónő vált volna belőle, az irnoknét megdicsérte ügyességeért, de eltiltotta a mustár alkalmazását. Csak egy nagy hibája volt: minden alkalommal ocsmányul káromkodott.

— Miért teszi ezt? — kérde Kirill. — Nem menne a dolog káromkodás nélkül is?

— Ez határozottan képzelhetetlen, atyuska, teljesen lehetetlen! — felelte az orvos. — Én, a mint láthatja, meg lehetőszen ügyes orvos vagyok, betegeim meggyógyulnak. De ha elveszi tőlem azt a jogot, hogy szívem szerint kikáromkodjam magamat, becsületemre esküszöm, hogy minden ügyességem az ördögé. Tudnia kell, hogy a káromkodás használ, egészen bizonyosan használ! Körülbelül tíz éve, még olyan tejfelesszáju gyerek voltam, a katonakórházban alkalmaztak, és ott tanultam meg káromkodni . . .

Hozzátette még, hogy az asszonyok jelenléte nagyon feszélyezi, mert ilyenkor féket kell tenni a nyelvére.

— Ön azonban, atyuska, bámulatba ejt! — mondá Kirillnek. — Sok papot láttam már életemben, öreget meg fiatalot, nagyót és szerényet; de ilyen alkalommal mind visszavonultak a négy fal közé. Félték a ragálytól. De ön bátor, atyuska.

Szaposkov fáradhatatlanul dolgozott és sikerült is a járványt meglehetősen kis térre szorítania. Ez most már annál könnyebb volt, mert sehol sem kellett polyva-kenyeret enni, mindenütt volt már egészséges kenyér.

A mint a doktor megtudta, hogy a kereskedők az élelmiszerek árát fölemelték, a piacra sietett, a hol olyan áruház-féle volt, melyben zsidó kalmárok tanyáztak. A doktor itt úgy szerepelt, mint dühös parancsnok és rettenetesen rátámadt a kereskedőkre.

— Óh, ti kutyahitűek! — kiáltotta s lábával dobbantott. — Majd adok én . . . Tudjátok-e, hogy mit tesztek veletek? Ha azonnal rendes árakon nem árultok, mind a hűvösre tétetlek benneteket. Azonnal kirendelek egy század katonát a városból! Halljátok?

S hogy teljes hatalmát bebizonyítsa, még néhány igen goromba káromkodással toldotta meg szavait.

A piaczmegijedt s leszállította az árakat. Ez a kis doktor különben is igen erélyesen lépett föl. Amint látta, hogy önkéntes segédei kifáradtak s többé nem birnak mindent elvégezni, mert a nehéz betegek száma harminczra szaporodott, öreg asszonyokat hívott elő s ápolónőkül alkalmazta őket.

— Hiszen ti nem csináltok semmit, csak a napot lopjátok! — mondá ez alkalommal. — Mit? Félsz a járványtól — a haláltól? Miért? Meghalsz, eltemetnek, elrothadsz, a férgek fölfalnak, ez az egész! Indulj, előre, nem tűrök ellenmondást!

A parasztokat elragadta; nagyon tetszett nekik, hogy ilyen szaftos kifejezéseket használt.

— Biztosíthatom, hogy némelyik már ezektől meggyógyul! — mondá Kirillnek. — Mihelyt valamelyik ficzkó egy ilyen szócskát hall, a mely neki vagy a hozzá hasonlónak kedves, örül a szíve és megnyugszik.

Az öreg Obnovlenszki végre megtalálta a fiát a falu másik végén. Mikor a kunyhóba lépett, ott már meglehetősen sötét volt. A betegszoba levegője ütötte meg szaglási érzékét. Két csoportot látott:

az egyik, a mely az orvosból és Alekszejevna Nadesdából állott, az ágy mellett rendezkedett. A juhórból készült takaró alatt egy öreg asszony feküdt, feje hátra volt vetve s szemei lecsukódva. Az orvos a hőmérővel foglalatzkodott. A diakonus körül nézett s fiát kereste, de nem találta. Aztán a másik csoportra fordította tekintetét. Itt az alacsony padkán körülbelül tíz éves fiú feküdt, a ki női ujjassal volt betakarva s a kinek kezét Kirill a kezében tartotta. A diakonus hozzálépett. A mint jobban megnézte, megijedt fia soványsága és halványsága miatt; Kirill maga is betegnek látszott.

— Kirill! — súgta halkán a fülébe, s a mikor fia feléje fordult, a diakonus a fejét rázta. Kirill eleresztette a beteg kezét, fölállott és megcsókolta az atyját.

— Nézze, édes atyám, mi történik itt nálunk! Rettenetes! — Aztán az orvos és Krupejev asszony felé fordulva, hozzá tette: Ez a jó öreg az édes atyám . . .

Az orvos fölemelkedett és kezét nyujtotta a diakonusnak.

Alekszejevna Nadesda a fejével intett s mereven ránézett, mintha lelkébe akarná vésni az öreg vonásait.

— Gyere ki egy kissé! — mondá a diakonus Kirillnek.

Ez föltette a kalapját és kimentek az udvarra.

— Nem egyedül jöttem; anyósod is itt van... Haragszik, a feleséged is elégedetlen.

— És atyám — kérdé Kirill — ön is elégedetlen?

— Rólam nincs szó. Nikolajevna Anna feleségedet és fiadat magával akarja vinni haza...

Kirill egy darabig hallgatott; gondolkodni látszott, hogy vajjon jó-e ez, vagy rossz. Azután szólt:

— Nagyon helyes; ott jobb lesz nekik. Itt nyugtalanság és szükség uralkodik. Ha jobbra fordul a dolog, majd Mura visszajön.

— Hát nem fog ez neked bánatot okozni, nem érzed magad majd elhagyottnak?

— Nem, — mondá határozottan — nem fogok szomorkodni!

Kirill visszament a kunyhóba, a diakonus pedig az udvarban maradt s leült egy földhányásra.

Az öreg már látta, hogy fiát nem beszélheti rá semmire. Az a határozottság, melylyel nyilatkozott, nem nyújtott semmi reményt. Látta, hogy Kirillt teljesen áthatja nemes hivatása és még oly

súlyos személyes veszteség sem képes elterelni attól a munkásságtól, mely egész valóját lefoglalta magának. És különös! Az annyira aggódo öreg most, miután fiát látta, egyszerre megnyugodott; az áldozatkészség és nyugalom őt is meggyőzték.

Valaki leült mellé a földhányásra és föléresztette gondolataiból. Ránézett szomszédjára. Nagyon öreg, teljesen ősz ember volt, arcza ránczos, szemei homályosak és szintelenek. Sírt és öklével törülgette le a könyeit.

— Hé, öregem! Miért sír? Az Isten irgalmas! — mondá a diakonus, hogy vigasztalja.

— Oh, édesem, nem azért sírok én! — mondá az öreg gyöngé, reszkető hangon. Valószínűleg azt sem vette észre, hogy ki ül tulajdonképen mellette. — Örömben sírok, édesem, örömben.

— Minek örülsz olyan nagyon, öregem?

— Isten-emberek jelentek meg most a földön, annak örülök! Olyanok, mint a szent vértanúk! Itt van például az atyuska, még olyan fiatal s az emberszeretet legnehezebb munkáját végzi. Nyolczvan éves vagyok már, kedvesem, de ilyet még sohasem láttam! Mintha az Isten küldte volna... Azután ez az asszonyka, meg az orvos — mennyit fáradoznak... Angyalok ezek, nem emberek! Iga-

zán, angyalok! És tudod-e, lelkem, ha ilyen emberek lát az ember, csakugyan nagyon szégyenli magát, hogy vétkezett . . . Angyalok, valódi angyalok!

Az öreg keresztet vetett és sírt. Az elérzékenyült diakonus is alig tudta visszatartani a könnyeit.

Mikor Kirillel visszatért a plébániára, az már üres volt. Kirill bement a hálószobába, ránézett a szekrényre, a honnan Mura ruhanemüi hiányoztak, a gyermekágyra, a melyben csak a szalmazsák volt, s az elhagyatottság kínos érzete fogta el.

— Elment, búcsú nélkül!

Ez a három szó volt a szemrehányás, melyet Murája felé küldött.

— Óh, milyen nagy örvény választ el még bennünket!

Atyjával csak keveset beszélt. Az öreg unszolta, hogy feküdjék le s pihenje ki magát. A mint fia lángoló szemeit s a láztól kiszáradt ajkait észrevette, komolyan aggódott egészsége miatt.

— Igen, talán te is bevégzed nemsokára! Te is a halál jelöltje vagy! — gondolta az öreg, a mint éjfél felé aggodalommal telve ült fia ágyánál. Arra is gondolt, vajjon kitől örökölte fia ezt a lángoló buzgalmat. Anyja mogorva asszony volt, ő maga

félénk, szerény ember. Nasar is egészen más volt és Methodius már most, mikor még csak a szeminárium harmadik osztályában volt, a jó jövedelemre gondolt.

— Vajjon kihez hasonlítasz te, fiam? — kérde önmagától, elgondolkodva az öreg, s nem tudta levanni szemeit fia sápadt arczáról.

Kirill pedig negyvennyolcz órai ébrenlét után mély álomba merült.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XV.

Borús nap volt. A templom kis harangja ma különös ünnepélyességgel hangzott. A templom tömve volt s az udvaron is nyüzsgött az ember. Ilyen tömeget máskor legföljebb husvétkor láttak a templomban. Nehéz hét után következett ez a vasárnap. Ma már fellélegzettek a faluban. A kis doktor tudománya, Kirill tettereje, a mely az önkéntes ápolónóket is tetre buzdította s Krupejev asszony nemeslelküése elérték a sikert. Hívei még sohasem látták Kirillt olyannak, mint ma. Lesoványodva, beesett halavány arczával, papi ruhájában most magasabbnak látszott, mint máskor. Egy heti fáradságtól és kintől elbágyadva, lassan járt s az imádságot nagy figyelemmel mondta, minden szót kifejezően hangsúlyozott. Hangja halkán csengett, de a templomban olyan csend honolt s olyan figyelem uralkodott, hogy minden szót jól meg lehetett érteni.

Alekszejevna Nadesda is eljött a templomba. Ő is sápadt volt és lesoványodott. Mellette fekete szemű fia állott, a ki a templomot nézte s azt, a mi körülötte történik. Krupejev asszony még nem hozta el eddig a templomba, de azt akarta, hogy a mai napon lássa, hogyan végzi Kirill a szertartást és hogy imádkozik a nép. Obnovlenszki diakonus a kórusra ment s szerény hangjával Dementij kántornak segített. A kórus közelében állott Szaposkov orvos, a ki befejezte küldetését s ma vissza akart menni a városba.

Az isteni tisztelet véget ért, a nép elhagyta a templomot, de nem mentek haza, hanem megállottak a templom előtt. A tömeg olyan izgatott volt, hogy mozdulni sem lehetett. Látszott, hogy várnak valamit. Már mind kijöttek a templomból; Krupejev asszony és a doktor vártak Kirillre, míg ornátusát leteszi. Alekszejevna Nadesda meghívta mindkettőt ebédre, azonkívül az irnoknét is, mivel azonban ez szerény, félénk asszony volt, egy szögletben húzódott meg s nem mert az urasághoz csatlakozni. Simon atya és Dementij még az ikonosztasz mögött voltak elfoglalva, az öreg diakonus pedig a kóruson várt. Végre előjött Kirill, köszönt az orvosnak és Nadesdának. Most az öreg is hozzájuk lépett,

az irnokné is előjött a sarokból s valamennyien a kijárat felé tartottak.

Kirill lépett ki először. Alig jelent azonban meg az előcsarnokban, egyszerre leröpült az egész óriási tömeg fejről a sapka, a tömeg egyet zúgott, a melyre hirtelen csend állott be. Kirill e váratlan jelenettől elfogódva, kíséreevel együtt megállott.

A tömeg ketté vált és egy kissé magas, de hajlott, sovány aggastyán lépett elő. Egészen ősz, keskeny, hegyes szakállá volt, kis szemei és kopasz feje. Keresztbe tett karjaival vastag botra támaszkodott.

— Atyuska! — mondá reszketeg, de érthető hangon s feje reszketett — atyuska és többi uraságok! Az Úristen meglátogatott bennünket, olyan szegények vagyunk, hogy semmink sincs, a mivel jótéteményeiket meghálálhatnók! De hogy mit tetek érettünk, azt nagyon érezzük, és mindannyian megerősíthetik, hogy mennyire érezzük! Csak egyet mondok még: Ilyen atyuska s ilyen uraságok, mint ezek, még soha nem voltak a földön s nem is lesznek soha. Ez az, a mit mi érezünk!

Az öreg felemelte karját s kopott kabátjának ujjával letörölte legördülő könyeit.

E pillanatban váratlan dolog történt. Az öreg

térdreborult s fejét egész a földig lehajtotta. Sokan követték példáját, mások meghajtották magukat és köszönő szavakat mormoltak, a mi általános zsibongásba ment át. Az elérékenyült asszonyok felmentek a lépcsőn, megfogták Kirill ruhájának szegélyét és ajkukhoz emelték. Mindenkinék könnyek csillogtak szemeiben.

Alekszejevna Nadesdát annyira megrendítette ez az elragadó jelenet, hogy egy oszlophoz támaszkodott, nehogy elessék. Megrongált idegeinek ez nagyon is sok volt. Kirillnek keble ellenben bátorságtól és tetterötől dagadt; tudta, hogy ebben a pillanatban erős, szétválaszthatatlan köteléssel fűződtek hozzá hívei, hogy e néptömeg felett nagy hatalommal uralkodik. Érezte, hogy mindaz, a mit eddig mondott nekik, csak szó volt, szó, mely alig érintette fülüket. De ha most mondaná el nekik ezeket a szavakat, mélyen behatnának szivükbe s mint egy ellenállhatatlan intelem, viszhangot keltenének. Érezte, hogy beszélnie kell, oly fenségesen emelte fel a kezét, mint akkor, midőn Alekszejevna Nadesdától segítséget kért.

— Hallgassatok ide, barátaim! Az Úristen bűneink miatt meglátogatott bennünket; de ki mondhatja el közöttünk, hogy a jövőben nem vét-

kezik, hogy ezt a sorsot ismét megérdemelni nem fogja? Ez a szerencsétlenség ismétlődhetik s a nélkül, hogy sejtlenők, meglephet bennünket. Hallgaszatok tehát most reám, mikor szívetek össze van törve, meg van tisztulva, és esküdjetek meg, hogy nem részegedtek meg többé, hanem azt a pénzt, a mit eddig eltékozoltatok, közös pénztárba fogjátok tenni, hogy a szükség napjaiban egymáson segítsetek.

— Igen, igen! — kiálták mindnyájan — elhatározzuk a faluházán, bezáratunk minden korcsmát!

— Nem, nem! — viszonzá Kirill. — Az ilyen határozatot módosítani lehet, meg lehet változtatni. És ha bezárjátok a korcsmákat, majd harmincz versztnyire mentek el pálinkáért. A határozat fölösleges, de itt, ezen a helyen, ígérjétek meg, hogy mértékletesek lesztek; akarjátok-e?

— Megígérjük! — hangzott, mintha egy ember ajkáról jött volna, hangosan és érthetően.

Alig hagyta el Kirill az utolsó lépcsőt, érezte, hogy valaki megöleli, megcsókolja. Az öreg ember volt, a ki az imént beszélt. A csókolódzásnak aztán nem akart vége szakadni. Mindnyájan összecsókolóztak, a doktor is Nadesdával, még az öreg diakonus is, a ki legtöbbet sírt.

Alekszejevna Nadesda alig tudott kocsijához

érni. E fél óra alatt annyi különböző benyomás vonult át lelkén, hogy idegei tökéletesen elernyedtek. Erőtlenül hanyatlott a kocsi párnáira és hazavitette magát.

A mikor vendégei, a kiknek majdnem az egész hitközséggel össze kellett csókolózni, megérkeztek, betegen fogadta őket. Kirill azonban erős, élénk és beszédes volt. Rajongással mondta, hogy most már teljesen kedvező viszonyok között fog működni. Most már feloldhatatlan kötelék fűzte össze híveivel, egyetlen hét folyamán óriási befolyásra tett szert. Kiirtja teljesen az iszákosságot, iskolát állít fel a felnőttek számára és még sok mást.

— Igen, igen, Alekszejevna Nadesda, most már szilárd talajon állunk. Ma meghódítottuk Lugovojét. Most már együtt még nagyon sok jót tehetünk!

Alekszejevna Nadesda fájdalmai között is mosolygott, rejtélyesen és aggodalommal telve tekintett reá! Kinálgatta vendégeit, de maga alig evett valamit s nem vett részt beszélgetésükben. Mindjárt ebéd után előállott a kocsi, mely az orvost és az öreg Obnovlenszkit a városba vigye. Az utóbbi azért ment a városba, hogy Fortifikantovékat meglátogassa s az ottani hangulatot kipuhatolja.

— Oh, kedvös, rokonszenves barátaim, mennyire fáj, hogy el kell válnunk. Nagyon sajnálom! — mondá Szaposkov, a mint a kocsi széna-ülésén elhelyezkedett. — Atyuska, el ne felejtсен elmenni az öreg asszonyhoz, hogy is hívják, gondolom Perepicska. Friss borogatást kell kapnia — tette hozzá.

A diakonus és Kirill némán megcsókolták egymást; atyja csak annyit mondott:

— Gondolj magadra is, fiam! Sem az Isten, sem a lelkiismert nem tiltja ezt.

Kirill megkérte az öreget, hogy csókolja meg helyette az egész családot és mondja meg Murának, hogy Lugovojében minden rendben van és Gábor-kával együtt térjen mielőbb vissza. Az irnokné is elbúcsuzott a társaságtól s nagyon meg volt elégedve, hogy munkája folytán ilyen, véleménye szerint igen fényes, társasággal ismerkedhetett meg.

Alekszejevna Nadesda és Kirill egyedül maradtak.

— Jőjjön egy kissé a kertbe! — mondá Nadesda. — Egy kis friss levegőt szeretnék szívni.

Lementek. A fiú előre szaladt; ismert minden szögletet, mert itt és a házban töltötte az idejét. Ez a kicsiny, jólnevelt vad-gyerek alig látott idegen embereket s anyján és a szolgálkák mellett kívül

mindenkit idegennek tartott s félt tőlük. Csak néhány hét óta szokott hozzá Kirillhez is s most már szintén barátai közé számította.

Alekszejevna Nadesda fehér kötött kendőt dobott vállaira, erősen összeszorította mellén s idegesen összerezzen.

— Önnek már alig van ereje, Alekszejevna Nadesda! — szólt Kirill, miközben sápadt arcát s beteges fáradtságát szemlélte.

Keserűen mosolygott, idegesen vállat vont s erősen beburkolózott kendőjébe.

— Igen, ideje, hogy megnyugodjam.

Erőltetve nevetett. Kirill azt gondolta:

— Csakugyan komolyan beteg! — és hallgatott.

— Miért nem mond ellent? — folytató Krupejev asszony. — Mért nem mondja: »Hogyan, még ilyen fiatal és már nyugodni akar? Alig tett még valamit és már pihenni vágyik?« ... Miért nem mondja ki? ... Nyújtsa a karját, érzem, hogy szédülnék.

Kirill nem tudta, hogyan szokás a nőket karon fogni. Azt hitte, reverendájának bő ujjai megakadályozzák. De Krupejev asszony közeledett hozzá, karját karjába fűzte és erősen reátámaszkodott.

— Pihenésre van szüksége, Alekszejevna Nadesda! — mondá Kirill.

Krupejev asszony vagy nem hallotta ezeket a szavakat vagy nem figyelt rájuk.

— Nagyon szeszélyes életet éltem! — mondá halkan, hogy csak maga hallhatta. — Csak egy fontos, említésreméltó ténye volt egész életemnek — és ez rettenetes ostobaság volt... Minden embert megvetettem, a kivel találok... Ön az egyetlen férfi, a kit nagyrabecsülök.

Kirill érezte, hogy egész teste remeg s halk hangja a sírásba megy át.

— Ezentúl azonban együtt fogunk dolgozni — mondá szelíden.

— Hallja csak, — folytatá Nadesda ugyanolyan halkan — miért viseli ezt a papi ruhát? Hiszen csak nem hisz... Tegye le.

Halk, alig hallható hangja követelni látszott.

— Ki mondja önnek ezt? Hiszek Istenben, a ki segíteni fog, hogy e tudatlan emberek szívét megnyerjem. Nélküle sohasem érhetném azt el! — viszonzá Kirill mély meggyőződéssel.

— Legyen! De minek ez a ruha?

— Minek? Hogy jogom legyen befolyást gyakorolni az emberekre. Ez a ruha a vezetőm.

— Óh! — sohajtott fájdalmasan — ezek csak szavak, pusztá szavak! Miért csak mindent azokért? Hát nem vagyok-e én is szegény, szerencsétlen teremtetés, mint ők? Hát nekünk nincs jogunk a boldogságra? És én végre boldog akarok lenni, hallja-e!

Mintha Kirillt egyszerre heves fájdalom fogta volna el, elbocsátotta karját és megütközve nézett reá.

— Ön... Ön...? — kérdé és érezte, hogy hangja megtagadta a szolgálatot, hogy nem képes neki megmondani, a mit mondani akar.

Alekszejevna Nadesda az almafához lépett, melynek ágai fejük fölé hajlottak, kinyújtotta a kezét s a főtörzshöz támaszkodott. Nem nézett Kirillre. Arcza, a melyet a fa most beárnyékolt, teljes bátortalanságot, lehangoltságot s végzetetlen bánatot fejezett ki. Még mindig halkán beszélt s könyezni látszott.

— És ennek ön az oka! Miért közeledett hozzám, igazságszeretetével, melyet még egyetlen emberben sem találtam fel, azzal a mély bensőséggel, melynek létezésében sohasem hittem? Felébresztett békés nyugalmamból, a melynek legalább az a jó oldala volt, hogy nem volt kívánni valóm. Mintha

aludtam volna és ön fölébresztett. Lelkesedésével föl-villanyozott és én követtem önt, a nélkül, hogy kérdeztem volna, hová és miért? És mikor annyira jutottam, hogy önt többé nem nélkülözhetem, mikor képes vagyok alázatos rabnőjévé lenni s önt akár-hová követni, akkor elcsodálkozik! Miért? Igaz-e ez? Most először nem beszél őszintén. Érzelmeinek meg kell egyezni az enyéimmal, kell, hiszen olyan természetes, mi olyan jól értjük egymást, oly szilárdan vagyunk egymáshoz lánczolva!

— Nekem, a feleséges papnak, mondja ezt? — szólt Kirill végre nehéz küzdelem után.

— Ön nem szereti a feleségét, nem szeretheti; ne mondjon igaztalanságot! — szakította félbe Nadesda durván. Aztán hangja ismét halkabbá s gyöngédebbé lett.

— Bocsásson meg és felejtsen el mindent, a mit önnek most mondtam. Tévedtem . . . Holnap elutazom innen!

Sietve ment a fason végig, befordult balra, hol nagy fákkal elfödött sűrű cserjés állott. Kirill néhány pillanatig úgy állott, mintha lábai gyökeret vertek volna. Először követni akarta; úgy látta, mintha szédülne s el akarna esni s azért segítségére akart sietni. De aztán azt gondolta, hogy részvéte

kínosan hathatna reá. Elfordult. Úgy hallotta, mintha sírna, de mégis a kijárat felé tartott. Félt visszatekinteni s rettegéssel gondolt az imént átélt jelenetre, a mely olyan váratlanul jött.

Úgy sietett hazafelé, mintha kergették volna. Csak most jutott eszébe, a mire korábban nem is ügyelt: az az élénkség, a mely megjelenésekor Nadesda arczában föllángolt, az a határozottság, melylyel mindjárt első szavaira követte, és az a buzgalom, a melylyel erszényét, kamráit, magtárait a parasztok részére megnyitotta, a kiket egy nappal azelőtt még semmire sem becsült. Végre visszaemlékezett azokra a kifejezéssel teljes pillantásokra, a melyeket reája vetett, míg a parasztokkal beszélt, különösen ma, a templomnál. Mindez, a váratlan kifejlődéssel együtt, nagyon különösnek és érthetetlennek tetszett neki. Nagyon ártatlan lélek volt s nem tudta megérteni, hogyan lehet olyan emberrel, a kinek felesége és gyermeke van s még hozzá pap is, szerelemről beszélni.

Mire haza ért, este lett. A levegő nedves volt s így szobájába indult. Átment az üres helyiségeken s most érezte csak az elhagyatottságot. Vágyott Mura és gyermeke után s kínos, hideg érzés futott át szívéen.

Sokáig járt egyik sarokból a másikba és saját lépteinek neszt hallgatta. Ezek a hangok, a melyeket ezelőtt, mikor még nem volt egyedül, sohasem hallott, nehezére estek. Agyában ezer gondolat és benyomás kavargott. Arra gondolt, mennyire nehéz az emberek követeléseit az élettel öszhangzásba hozni.

Fökla égő gyertyával lépett a szobába.

— Levelek jöttek, atyuska, — s mogorván nézett reá, mert nem helyeselte viselkedését s nem tudta neki Mura elutazását és még egyebet sem megbocsátani.

— Levelek? — kérde Kirill és élénken fordult felé.

— Igen; egyik már régen itt van az asztal szögletén. Úgy látszik, a városból való, a tanító segédje hozta. A másikat éppen most küldte a föld-birtokosnő.

Kirill kinyújtotta a kezét s Fökla egy kis borítékot adott át neki.

Egy névjegy volt benne, melynek hátulsó lapjáról a következőket olvasta:

»Kérem, mint barátomat, hogy felejtsen el mindent, a mit ma egymással beszélünk és tartson meg jó emlékezetében. Azonnal elutazom; ha

betegségemből kigyógyulok, visszatérek s ismét segítő-társa leszek. Most nem tehetem. Üdvözlöm. Küldje ezután is, mint eddig, az embereket irodámba. Hátrahagytam rendeleteimet. Milyen fenséges, nagy lélek is ön!«

Kirill lassan darabokra tépte a levélkét és a papirkosárba dobta. Alekszejvna Nadesda sápadt, fájdalmas arcza, a mint azokat a különös szavakat mondta, fénylő szemei és hevesen emelkedő keble most előtte állottak. Most egyszerre részvétet érzett iránta, mint valamely beteg barátja iránt és sajnálta, hogy búcsúzóul meg nem szoríthatta a kezét. Milyen nagy önmegtágadással áldozta föl pénzét, idejét és egészségét!

— Igen, valóban beteg; majd meggyógyul és Alekszejvna Nadesda vissza fog térni! — gondolá.

Most eszébe jutott a másik levél is. A borítékon megismerte Nikolajevna Anna kezeírását.

— Tehát nem Murától van — gondolá s fölnyitotta a levelet.

A székesegyházi papné röviden, de gögösen írt:

»Kedves vőm, Ignatjevics Kirill!

Örült tetteid kimerítették türelmünket és kényszerülve voltunk feleségedet, leányunkat, unokánkkal együtt, magunkhoz venni. Azt hittük és

az olyan természetes volt, hogy mindjárt másnap a városba fogsz sietni, hogy őket haza vidd, de csalódtunk, mert te nem is gondolsz reá. Feleséged kisírja a szemeit, de nem fog haza menni, ha büszkeségből is. Csak akkor jutsz családodhoz, ha megjön az eszed.

Szerető s leányomnak és neked minden jót kívánó anyósod

Fortifikantov Anna.

Utóirat. A püspök itt a városban a kereskedelmi templomnál hajlandó neked állást adni, ha kívánod.

Kirill összehajtogatta a levelet és az asztalra tette. Néhányszor föl s alá járt a szobában, aztán megállott az ablaknál s a falut nézte. A növekvő szürkületben mint szürke foltok feküdtek a paraszt-kunyhók; itt-ott egy-egy gyertya világa csillámlott föl. Saját boldogsága miatt, hogy csöndes, elégedett életet élhessen, csakugyan elhagyja ezt a szürke falut s a városba, a kereskedelmi templom gazdag plébániájára menjen? Ez a gondolat képtelennek s teljesíthetetlennek tünt föl előtte.

— Ha megjön az eszem! Ez annyit tesz, mint a régi ismert utakon haladni, élni gondolatok, magasabb cél nélkül! Nem, ennyire nem jön meg

soha az eszem, soha! Inkább egyedül maradok, még akkor is, ha elveszik tőlem a fiamat.

De érezte, hogy fiát nem tudja nélkülözni. Elhatározta, hogy előbb vagy később magához veszi. Maga fogja tanítani, megtanítja élni és gondolkodni, ezt nem engedi át senkinek. Belé fogja oltani lán-goló lelkét s éppen olyan harczossá teszi, mint maga volt. És aztán valóban egyedül van-e? Hát ezek a szürke kunyhók, a melyekben csak teng az élet s a hol reá olyan nagy szükség van! Hát nem hódí-totta-e meg őket, nem rokonai-e ezek neki?

Eszébe jutott Perepicska. Fölhúzta reverendá-ját, vette botját s szilárd léptekkel ment a falu felé.

Vége.

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

